

1. Melléklet

Miskolc Megyei Jogú Város Fenntartható Fejlődési Stratégiája

Miskolc Város Önkormányzatának megbízásából készítette:
Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvány
Miskolc, 2012. december

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés.....	3
II. A fenntartható társadalom képe, a fenntarthatóság keretei.....	4
1. A jó erkölcs – új viszonyrendszer az emberek és a környezet között.....	4
2. A rendszerszemléletű gondolkodás.....	4
3. A fenntarthatóságnak megfelelő társadalmi modell.....	4
III. Miskolc fenntartható fejlődési stratégiájának forrásai	5
IV. Mit várhatunk a Stratégiától?	6
V. Miskolc fenntarthatósági jövőképe, ahová szeretnénk eljutni	7
VI. A Stratégia célja és célkitűzései	8
VII. A fenntarthatatlanság jelenségei és a lehetséges stratégiai válaszok.....	8
1. A miskolci társadalom értékválasztása.....	8
2. Viselkedés/morál.....	9
3. Szemlélet/ismeretek.....	10
4. Önkormányzás.....	10
5. Várospolitikai.....	11
6. Egészségügy	12
7. Szociális biztonság	13
8. Információ hozzáférés/média.....	14
9. A természeti erőforrásokkal történő gazdálkodás.....	14
10. Helyi gazdaság.....	17
11. Háztartások.....	20
12. Közintézmények.....	20
13. Közlekedési/szállítási infrastruktúra.....	20
14. Közlekedés és szállítás.....	21
15. Hulladékgyűjtés.....	23
16. Városszerkezet, terület felhasználás.....	24
VIII. Eszközök, amelyek elindíthatják a fenntarthatóság irányába mutató változásokat.....	26
A. A jó önkormányzás eszközei a fenntarthatóság érdekében	27
A.1. Tervezés.....	27
A.2. Jó döntéshozás.....	27
A.3. A helyes támogatási rendszer	28
B. Integráló eszközrendszerek a helyi gazdaság élénkítése, a szociális igazságosság és a környezeti erőforrások fenntartható használata érdekében.....	29
A helyi közösségi gazdaság eszközei.....	29
B.1. Közvetítő jel, pénzhelyettesítő	30
B.2. Közösség.....	30
B.3. Érdekek.....	31
B.4. Fenntarthatósági feltételek	31
B.5. Olcsó, elegendő hitel visszatérülő alpból.....	32
B.6. Etikus, szolidaris gazdaság	33
B.7. Támogató szolgálat.....	33
C. A társadalmi együttműködés, felelősségvállalás, a kölcsönös nagylelkűség erősítésének eszközei.....	33
C.1. Az önkéntesség, az összefogás ereje.....	34
C.2. Esélyt a felemelkedésre	34
C.2.1. Bentlakásos közösségi otthon.....	35
C.2.2. Közösségi bentlakásos kertgazdaság.....	35
C.2.3. Közösségi kertgazdaság.....	35
C.2.4. Mentorált közösségi vállalkozás – lehetőség az önállóságra.....	36
C.3. A vidék újraéledése, a város-vidék szerves kapcsolatának helyreállítása.....	36
IX. A környezet terheléseinek a csökkentése.....	37
X. A stratégia megvalósítása.....	38

I. BEVEZETÉS

A fenntartható fejlődés a jövőnk iránt viselt felelősség. Olyan viszonyrendszer – kultúra – az emberek, társadalmak és környezetük között, amely úgy törekszik a jó életminőség elérésére, hogy nem veszélyezteti a természeti erőforrások megújuló képességét.

A jó életminőség nem pusztán az anyagi értelemben vett jólétet jelenti, hanem a jó élethez szükséges minden érték (pl. egészség, bizalom, biztonság, jó környezetminőség, stb.) kiegyensúlyozott megjelenítését a társadalomban.

Korunk fejlődési törekvései azért nem fenntarthatók, mert a jó élethez szükséges értékek közül kiemelik az anyagi jólét mindenáron történő megvalósítását. Ugyanakkor a megtermelt javak csak kevesek hasznát szolgálják, viszont mindenki kárára történnek azáltal, hogy az éltető környezetet olyan gyorsasággal élik fel, hogy az képtelen megújulni.

Ma a világ egész népességét tekintve másfél bolygónyi erőforrást használunk fel, vagyis másfélszer gyorsabban fogyasztjuk el az erő-forrásainkat, mint azok képesek lennének megújulni. Az emberek környezeti terhelését az ökológiai lábnyom méri, amely egyben megmutatja, hogy környezeti terhelésünk hogyan viszonyul a rendelkezésre álló ökológiai kapacitásokhoz. 2007-ben az egy főre jutó globális átlagkapacitás 1,78 hektár volt, míg a globális lábnyom 2,7 ha. Európában az átlagos terhelés 4,68 ha. Egy átlagos Magyar polgár terhelése 2,99 ha, amely a saját kapacitásainkat 25%-kal, a globális lehetőségeinket 40%-al haladja meg. Miskolcra nem rendelkezünk adatokkal.

A fejlődéssel kapcsolatos szilárd meggyőződésünk, hogy a növekvő gazdasági teljesítmény révén tudjuk megoldani társadalmi, és környezeti problémáinkat. Ebben a világképben a gazdaság válik céllá, az ember és a természet tisztelete elvész, azok eszközzé, erőforrássá silányulnak szótárunkban. Ez rossz erkölcsi üzenet a társadalom számára, sőt az erkölcs erejének hiányában maga a növekedés is megrekedhet. A máig megélt társadalmi, gazdasági és környezeti válságok mind azt igazolják, hogy ha elhanyagoljuk az egyetemes értékek követését a társadalomban, akkor az anyagi jólét megszerzése is veszélybe kerül.

A fenntartható fejlődés a környezet és fejlődés minden kérdésének együttes megfontolását jelenti, amelyben az emberi társadalom jó életminősége a cél, a gazdaság ehhez eszköz, a környezet pedig feltétel. A környezet az eltartó-képesség mértékéig terhelhető az emberi szükségletek által, amennyiben ezt a lehetőséget átlépjük, korláttá változik.

A fenntartható társadalom érdekében nem elsősorban jobb és több technikára, hanem azok bölcs használatára, mértékletességre, igazságosságra, az emberek közötti szeretet és bizalom újrateremtésére, a környezet értékeinek megbecsülésére és fenntartható használatára van szükség.

A helyi fenntartható fejlődési stratégiákat a riói „Környezet és fejlődés” világkonferencián elfogadott, „Feladatok a XXI. századra” (Agenda 21) dokumentum alapozta meg. A résztvevő államok többek között vállalták, hogy önkormányzataik nagy része saját településükre fenntarthatósági programot dolgoz ki 1996-ig.

Az eredeti szándék szerint a helyi programok alkotása egy folyamat, amely a települések hosszú-távú fenntarthatósági programjainak stratégiai tervezését és megvalósítását biztosítja a közösség részvételével. Jelenleg gondolataink a régi, nem fenntartható világban gyökereznek, és ha képtelenek vagyunk gondolkodásunkat ettől elszakítani, akkor újra és újra a fenntarthatatlanság terveit fogjuk előállítani. A stratégia megalkotása akkor lehet sikeres, ha az egy lassan építkező, érlelődő tanulási folyamat eredményeként jön létre. A folyamatban az önkormányzatban dolgozók, a civilek, a szakemberek, üzletemberek kölcsönösen tanulnak egymástól, mindenki a fenntarthatóság tanulási folyamatának részesévé válik.

II. A FENNTARTHATÓ TÁRSADALOM KÉPE, A FENNTARTHATÓSÁG KERETEI

1. A jó erkölcs – új viszonyrendszer az emberek és a környezet között

A fenntartható társadalom érték, és nem érdekkövető társadalom, a hosszú távú értékeit előrébb valónak tartja, mint az egyéni, vagy csoport érdekek kielégítését.

A fenntartható társadalom értékalapú gondolkodása és cselekvése az együttműködés, együttérzés, bizalom, szeretet, megértés, kölcsönös nagylelkűség erkölcsére épít az önzés helyett. Közösen keresi a boldogulást, mert belátja, hogy az egyén boldogulása, boldogsága nem teljesezhet ki mások boldogulása nélkül. Belátja, hogy biztonsága nem valósulhat meg, ha a közösséget a félelem uralja a bizalom helyett, és állandóan nőnek a társadalmi különbségek.

A fenntartható társadalom emberideája mértéktartó az anyagi javak fogyasztásában, a környezeti javak használatának mértékét a környezet eltartó képességéhez igazítja. Az alapvető anyagi szükségletek kielégítésén túl a szellemi, lelki javakat keresi maga és mások számára.

Az emberi jellem fejlődése – akár egyéni, akár az emberi faj vonatkozásában tekintjük – az egyén önzésétől, a másokkal történő együttműködésen át, a globális felelősségvállalásig terjed.

2. A rendszerszemléletű gondolkodás

Minden érzékelhető, és születőben lévő probléma, vagy bármely társadalmi, gazdasági, környezeti, erkölcsi kérdés egy rendszerben létezik, és elválaszthatatlan egymástól. Az egymástól elszigetelt szaktudások, az együttműködést mellőző szakemberek, szakpolitikák és szakintézmények, az egyes problémákra koncentráló jogszabályok, az egységes ismereteket tantárgyakra felosztó iskolák ideje lejárt. A fenntartható társadalom rendszerben látó, gondolkodó, bölcs embereket igényel, olyanokat, akik képesek a lehető legtöbb összefüggést feltárni, és cselekedeteikben figyelembe venni. Átjárható, együttműködő, teljességben gondolkodó és intézkedő intézményrendszerre van szükség az eddigi sektorszemlélet helyett. A hagyományos szakmáknak ki kell nyílniuk az egészre, hasznosságukat az egyetemesség értelmében kell megmutatniuk.

3. A fenntarthatóságnak megfelelő társadalmi modell

Az egységes világ értelmében nem lehet a továbbiakban szétválasztani a társadalom, környezet és gazdaság rendszereit, és olyan makrogazdasági modellt működtetni, amely kizsákmányolja a társadalmat és a környezetet. A gazdaság a társadalom és a környezet része, szereplői a társadalomban élő emberek, anyagi alapjai pedig a természetből származnak. Amennyiben kivonjuk a gazdaságot a természet rendszeréből, úgy a rendszeridegen gazdaságunkkal megváltoztatjuk annak anyag és energiaáramlásait, és mérgező hulladékokat termelünk. A gazdaságot éppen ezért a természetes környezet működési folyamatába kell beágyaznunk (un. kék gazdaság).

A fenntarthatóságnak megfelelő társadalmi felépítménynek úgy kell működnie, hogy az ne lerontsa, hanem éppen megerősítse a fenntarthatósághoz szükséges helyes értékrendet, és azt képviselő erkölcsiséget. Vagyis a társadalmisítást alakító erkölcsi nevelésnek, szemléletformálásnak, ismeretszerzésnek, és a valóságban fellelhető életmód mintáknak, termelési és fogyasztási szerkezetnek, a szabályozó és működő intézményrendszernek, továbbá a kiépített környezetnek közös üzenetet, a fenntarthatóság értékeit, és annak megélési lehetőségét kell az emberek felé közvetíteni és felkínálni.

A fennálló gazdasági rendszer, amelynek alárendeljük a társadalmi felépítményt, teljes mértékben elhanyagolja az emberi tényezőt, abban erőforrást és fogyasztót lát, és e szerint ítéli meg a társadalom szereplőinek hasznosságát. A fenntarthatóságnak megfelelő társadalmi rendszer az anyagi boldogulást összekapcsolja a szellemi, lelki, érzelmi egészség gyarapodásával, és a fizikai egészség megőrzésével.

A szellemi, lelki, érzelmi, fizikai egészség teljességének megőrzéséhez az egyénnek a társadalomban, közösségben történő kiteljesedésére és elismerésére van szükség. Éppen ezért olyan életpályát, beleértve a foglalkoztatást és jövedelemszerzést is, kell biztosítani a fenntartható társadalom modelljének, amely ezt a kiteljesedést lehetővé teszi.

A világlátó, önmagával, és éppen ezért a környezetével is egyensúlyban lévő egyén az önhibájukon kívül hátrányba került embertársai számára is biztosíthatja a jó élethez szükséges esélyeket, mert lelki és érzelmi harmóniájának felépülése igényli mások szolgálatát, a nagylelkűség gyakorlását. A fenntartható társadalomban ezért alapvető lelki szükség a kölcsönös nagylelkűség gyakorlása, amely biztosítja a szétroncsolt társadalmi finom-szövetek gyógyulásának.

III. MISKOLC FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉSI STRATÉGIÁJÁNAK FORRÁSAI

A stratégia tervezésekor korábbi tervezési, programozási dokumentumokra, mértékadó véleményekre, és a politikai pártok választási programjaira támaszkodtunk. Az elemzés során feltártuk a felsorakoztatott problémákat, az azokra adott válaszokat, külön a célokat, a feladatokat és a javasolt eszközöket. Figyelembe vettük a pártok városjobbító javaslatait, valamint a városban élő átfogó ismeretekkel rendelkező szakemberek véleményét is. Iránymutatónak tartottuk a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács „Jövőkereső” c. kiadványát, amely átfogó jelentést nyújt a magyar társadalom fenntarthatósági helyzetéről, és kijelöl bizonyos stratégiai irányokat is.

Számba vettük azokat a fenntarthatósági kezdeményezéseket is, amelyeket szerte a világon, a „Feladatok a XXI. századra” felhívás nyomán fogalmaztak meg városok, helyi közösségek. A különböző kezdeményezések kiváló tárházai az ötleteknek, még akkor is, ha sokszor csak egy-egy részterületre, energiára, közlekedésre, hulladéokra, stb. irányulnak.

Befogadásra kerültek a városvezetés fenntarthatóságához kapcsolódó törekvései is a Stratégiába. Ezen a téren a Polgármesteri Program, a Gazdasági Program, és a „Green City” kezdeményezés tekinthető meghatározónak a Stratégia szempontjából.

A Polgármesteri Programmal való legfontosabb közös pontok a magas hozzáadott értékkel járó foglalkoztatás támogatása, a magasán képzett fiatalok helyben tartása, a térségi együttműködés erősítése, a közpénzekkel való szigorú és átlátható gazdálkodás, a helyi piac kínálati és keresleti oldalának fejlesztése, az elszegényedett rétegek felemelkedésének biztosítása a cselekvő szociálpolitika eszközeivel, a megújuló energiaforrásokra és energiahatékonyságra alapozott energiatakarékosság a fosszilis tüzelőanyagokkal, továbbá a civil kezdeményezések felkarolása.

A város Gazdasági Programjának törekvései, a „szürke gyárváros” képétől, a „zöld város” víziójáig jó egyezést mutat a Stratégia céljával, a fenntarthatóság értékein épülő miskolci identitás kialakításával. A Program a magasabb foglalkoztatási szint elérése érdekében a növekedés beindítását szorgalmazza a környezeti feltételek figyelembevételével. A Fenntartható Fejlődési Stratégia által körvonalazott eszközrendszer – a pénzhelyettesítő, a visszatérülő alap, a fenntarthatósági szempontok szerint minősített helyi piac – garanciája lehet a Program törekvéseinek, amennyiben az a növekedést a környezeti feltételek mentén irányítja.

A „Green City” Program szemlélete, célkitűzései értelemszerűen azonosak a Fenntartható Fejlődési Stratégiáéval. A Program megvalósulása igényli a Stratégia által felkínált globális kereteket, míg a Program konkrétan kibontja a Stratégia néhány részterületét. Előnye, hogy a fenntarthatósági szempontok szerinti minősítő rendszert alkalmaz, épít a helyi emberek bevonására, átláthatóságot kínál fel, és programszinten járul hozzá a város környezeti komfortjának javításához.

A Stratégia széles körű társadalmi, szakmai megismertetése és vitája 2011. I. negyedévében zajlott. A társadalmi vita legfontosabb megállapításait figyelembe vettük a Stratégia véglegesítésénél. Ezen túl a közgyűlési előterjesztés előkészítése során 2012-ben további szakmai és politikai egyeztetésekre került sor.

IV. MIT VÁRHATUNK A STRATÉGIÁTÓL?

- A stratégia nem a meglévő összes probléma megoldásának a tárháza, hanem a megoldáshoz vezető út térképe.
- A stratégia a fenntarthatósághoz vezető tervezéshez, döntéshozáshoz, társadalmi és gazdasági együttműködéshez, a társadalmi igazságossághoz, a környezet megőrzéséhez kínál eszközenszert.
- Egy teljesen új, a fenntarthatósági értékekre alapozott szemlélet meghonosítását hozza magával.
- Széleskörű társadalmi részvételt szorgalmaz a várost érintő ügyekben.
- Elindít egy önjavító folyamatot, amelyben az érintettek és érdekeltek közösen tanulják a fenntarthatóságot, és amelyben egyre javuló tervek születnek a fenntarthatóság érdekében.
- Nem az egyes, megszokott szakpolitikai területekre készít programot, hanem egységes, rendszerszemléletű megfontolásokat tartalmaz.

V. MISKOLC FENNTARTHATÓSÁGI JÖVŐKÉPE, AHOVÁ SZERETNÉNK ELJUTNI

Lesz miskolci azonosságtudat, miskolcinak lenni felemelő, büszke érzés lesz! A várost a környezet az önerőből történő felemelkedés példajaként fogja emlegetni, lesz miért itt maradni, és Miskolcra jönni látogatóba. Miskolcot a fenntarthatóságnak megfelelő törekvéseiről, az ehhez köthető helyi gazdaság eredményes működéséről, lakóinak értékgazdagságról, átlagostól magasabb környezeti kultúrájáról, ép és élményt nyújtó természeti környezetéről, egyszerűen egy minőségi változásról lehet majd megismerni.

Az emberek másként viszonyulnak környezetükhöz, mind az őket körülvevő természethez, mind embertársaikhoz. Vigyázzák, óvják környezetüket, mert tudatára ébrednek, hogy ez biztosítja megélhetésüket, de ez jelenti a kikapcsolódás, az élményszerzés, az ismeretek tárházát is. Tisztelettel, megbecsüléssel tekintenek embertársaikra, egymásban segítő társat és nem ellenséget látnak.

Miskolc biztonságos város lesz, mert megváltozik az emberek egymáshoz és a közintézményekhez való viszonya. A szegénység, a kirekesztés felszámolására törekvő célkitűzések, egymás segítése, a helyi gazdaság fejlesztése, a jövedelemszerzés lehetőségeinek javulása elősegíti, hogy csökkenjen a társadalmi rétegek közötti távolság, és ezzel csökkenjen az ebből származó feszültség, és biztonsági kockázat. Az együttműködő viselkedési formák hozzájárulnak, hogy az emberek sajátjuknak tekintsék a várost, annak épített örökségét, és rongálás helyett annak fenntartását, javítását, az éltető város megteremtését vegyék célba.

A város, amennyire lehetséges, önerejére támaszkodva biztosítja saját boldogulását. A helyi gazdaság kialakítása, a helyi piac keresleti és kínálati oldalának javítása érdekében térségi együttműködést alakít ki a szomszédságában lévő településekkel, amely kölcsönös előnyöket jelent az együttműködők számára. A város ebből a környezetből igyekszik kielégíteni természeti erőforrás szükségletét, miközben a megőrzés érdekében fenntartható módon nyúl az erőforrásaihoz. A helyi gazdaság minőségi célkitűzéseket fogalmaz meg, fejlesztéseit alárendeli a fenntartható termelési és fogyasztási mintáknak. A fenntarthatóság követelményeinek megfelelő gazdaság kialakítása, valamint a versenyképességi hátrányok leküzdése érdekében olyan eszközrendszerrel működtet, amely biztosítja a helyi piac keresleti és kínálati oldalának kialakításához szükséges anyagi források rendelkezésre állását, és egyidejűleg garantálja a természeti erőforrások fenntartható használatát.

A város ügyeibe való beleszólás lehetősége nyíltabb lesz az érintettek és érdekelttek számára. Az emberek időben, már az ötlet megszületésénél értesülnek az őket érintő változásokról, megismerhetik ezek pozitív és negatív hatásait. A döntéshozás erős társadalmi kontroll alatt áll, ahogyan a város számára szolgáltató közüzemek is. A közpénzek takarékos, a közösség javát szolgáló felhasználása teljes mértékben megvalósul. A város intézményei szolgáltatóknak a lakosság számára, és minimálisra csökkentik a bürokráciát. A város polgárai bizalommal tekintenek a közintézményekre, a másik emberre, mert azokban segítségre lelnek.

VI. A STRATÉGIA CÉLJA ÉS CÉLKITŰZÉSEI

Cél:

Felkínálni a város lakosságának a fenntarthatóság választásának lehetőségét, felkínálni a miskolci azonosságtudat kialakulását a fenntarthatóság értékei mentén.

Célkitűzések:

- Az emberek jelentős része értse a fenntarthatóság jelentését, igényelje a fenntarthatóságot, elismerje a változás szükségességét, és tegyen a változásokért.
- Olyan városi közösség kialakítása, amely érti és vallja a fenntartható társadalom értékeit, amelyet áthat a kölcsönös nagylelkűség, az együttműködés, a bizalom, egymás tisztelete, megbecsülése és szeretete, és amely felelősséget vállal társadalmi és természeti környezetéért.
- A helyi vezetés elkötelezettsége a fenntarthatóság iránt, hogy a városfejlesztés során a fejlődés és környezet kérdései együtt kerüljenek megfontolásra a fenntarthatóság értékeivel.
- A demokratikus részvétel további biztosítása és növelése a döntéshozatalban.
- A fenntarthatósághoz szükséges szemlélet, ismeretek, tudatosság és viselkedési minták elterjesztése.
- A társadalmi igazságosság kereteinek erősítése, a kirekesztés fokozatos felszámolása, az egyenlő hozzáférés lehetőségének biztosítása az információkhoz, az ismeretekhez, a helyi erőforrásokhoz, és az azokból származó hasznokhoz.
- A helyi piac, helyi gazdaság megerősítése a fenntartható termelői és fogyasztói kultúrára alapozva.
- A fenntarthatósághoz szükséges eszközrendszer megfogalmazása.

VII. A FENNTARTHATATLANSÁG JELENSÉGEI ÉS A LEHETSÉGES STRATÉGIAI VÁLASZOK

1. A miskolci társadalom értékválasztása

Nincs pontos képünk a miskolciak értékválasztásáról, mivel ilyen felmérések eddig nem készültek. Azonban itt is kitapintható, hogy az anyagi értékek megszerzése elsőbbséget élvez más értékekhez képest. Az értékek kiegyensúlyozatlansága alapvető oka a fenntarthatatlan világnak, hiszen az anyagi javak megszerzése érdekében feláldozzuk a legalapvetőbb emberi értékeket, mint a kölcsönös nagylelkűség, a szeretet, mások tiszteletét, stb. Környezetünk jó minősége is alárendelt értéke az anyagi javaknak. Az emberek, nekik járó adottságnak gondolják a természet erőforrásait, a tiszta vizet, levegőt, energiahordozókat, amelyek megőrzéséért nem kell semmit sem tenniük.

Az emberek értékítélete csak akkor változtatható meg, ha a társadalmisításban résztvevő intézmények mindegyike (család, iskola, közösség, döntéshozók, jogrendszer, vállaltok, közintézmények, média, stb.) a helyes értéket sugallja, továbbá, ha az uralkodó viselkedési minták megerősítik a helyes értékeket. A jó életminőséghez szükséges értékek kiegyensúlyozottságára fel kell hívni az emberek figyelmét. Ennek egyik eszköze, hogy rendszeres mérések álljanak rendelkezésünkre az emberek értékítéletéről, annak változásáról. Ezeket az

eredményeket széles körben ismertté kell tenni a médiában. Az iskolai nevelésben hangsúlyossá kell tenni a fenntarthatósági értékek tudatosítását, illetve a közintézményeknek működésükben ezeket az értékeket kell közvetíteniük. Pozitív példákra van szükség, és azok követését kell erénnyé tenni, nem pedig fordítva. Fel kell kérni, és segíteni kell az egyházakat, hogy az általuk is képviselt értékeket hozzák közelebb a mindennapi élethez.

2. Viselkedés/morál

A különböző viselkedési minták egyszerre vannak jelen minden társadalomban. Kérdés, hogy ezek közül melyik, milyen mértékben elterjedt. A viselkedési mintázatok emellett korosztály függőek is. Területileg nagyon eltérő viselkedési mintákat csak ritkán találhatunk, mivel a viselkedési minták globalizációja is megkezdődött. Ezek a viselkedési minták ma leginkább a televízión, egyre inkább az interneten keresztül, majd pedig az utánzással terjednek. A korosztályok tekintetében nagyobb a tagoltság, míg a legidősebb korosztályban még fellelhető a vallási alapú erkölcsiség, addig a mindennapok megélhetéséért aktívan küzdők viselkedését a jövedelem és az egzisztencia megszerzéséért folytatott verseny uralja. A fiatalság sokkal inkább egy virtuális világ közvetítette értékrenden szocializálódik, és tagadni igyekszik minden olyan mintát, amely a valóságban körülveszi.

A deviáns magatartás, a jogkövetés megtagadása sokak számára teszi nehezzé az életet, olyanok számára, akik tisztességes munkával biztosítják családjuk megélhetését. A Fenntartható Fejlődési Stratégia megvitatáshoz kapcsolódó lakossági fórumok leggyakoribb felszólalási témája a közbiztonság, a közösség által megteremtett értékek védelme volt. Sokak panasza, hogy a gondos munkával megtermelt javukat nem ők, hanem mások takarítják be. Bár mindenki tudja, hogy a köz sokat áldoz a közbiztonságra, a bűnüldözésre, mégis kevésnek és erélytelennek tartják a hatóságok fellépését e téren.

A fenntarthatóság megéléséhez az „én” önzése felől a közösségi létformákhoz kell visszatérni. A közösségi létformákhoz az együttműködés örömeinek felfedezésén keresztül vezet az út. Van miért együttműködnünk, hiszen le kell küzdenünk azokat az okokat, amelyek erkölcsi süllyedésünket, helytelen viselkedésünket okozzák. Az együtt vívott küzdelmek, a közös célok a közösség legjobb kovácsolói.

Ma is vannak közösségi célok, de nincs olyan hátterük, amelyekkel ezek ismertté, vonzóvá, követhetővé válnának. Ennek az esélyét azzal adhatjuk meg, ha ezeket a jó példákat terjesszük azokon az eszközökön keresztül, amelyek ma a negatív példák terjesztésében járnak elő. Hátteret adhat, ha a város színteret biztosít a társadalmi kezdeményezéseknek, ha ezeket bátorítja. Különösen indokolt olyan közösségi kezdeményezések támogatása, amelyek mentesek a mindenféle (korosztályi, kisebbségi, stb.) elkülönüléstől.

A természet erőforrásokkal való fenntartható termelői és fogyasztói magatartást követendő példaként kell állítani a város lakói elé. Elő kell segíteni, hogy legyenek választható mintázatok, a valóságban megélhető, megvásárolható, fogyasztható legyen az, ami a fenntarthatóságról szól.

A közbiztonság szavatolását egyrészt a határozott és szigorú hatósági fellépéstől, másrészt a városlakók értékítéletének, viselkedésének javulásától lehet várni. Ez utóbbi megvalósulása lassú, de tartós eredménnyel kecsegtető folyamat. A megvalósulás garanciája ebben az esetben is a közösség összefogása. Közömbösség helyett jobban kell egymásra, mások javaira figyelniük. Egyszer véget kell vetni a békétlenségnek, az előítéleteknek, segítséget kell nyújtani mindazoknak, akik önerőből nem képesek felemelkedni kiszolgáltatott helyzetükből.

3. Szemlélet/ismeretek

A fenntartható fejlődés a rendszerszemléletet igényli. A tantárgyakra, szakismeretekre szakadt, a változó világot lassan követő, analitikus ismereteket közvetítő oktatási rendszer ezt képtelen kiszolgálni, a tanítás uralkodik a szerves tanulás felett.

A rendszerszemléletre való nevelés hiányosságának a következménye, hogy az emberek nem értik, és nem látják meg a körülöttük lévő világ, a szűkebb és tágabb környezet összefüggéseit. Az emberek legtöbbször így nem ismeri a gazdaság társadalomra áthárított külső költségeit, a pénz szerepét a társadalmi jövedelemátrétegződésben, lehetőségeink ökológiai határát, vagy egészségünk környezeti összefüggéseit.

Az iskolai rendszer legnagyobb hiányossága, hogy nem az ember teljességével, fizikai, lelki, szellemi, és érzelmi testének nevelésével foglalkozik, hanem minél több ismerttet kíván közvetíteni.

Azt, hogy milyen szemlélettel és milyen ismertekkel kerüljenek ki a tanulók az oktatás intézményeiből, nem a jelenre, hanem mindig a jövőre kell szabni. Ha nem tudjuk, hogy milyen is az a jövő, amit szeretnénk, ha nem tudjuk, hogy milyen termelési szerkezetet képzelünk el, milyen műveltség szükséges mindehhez, akkor nem tudhatjuk, hogy mire is képezzünk. Ezért először jövőképre, majd stratégiára, végül cselekvésre van szükség ezen a téren.

Az ismereteket tantárgyakra széttagoló, szaktudásokra kihegyező oktatással szemben szerves tanulásra van szükség, amely megadja a tapasztalati úton való tanulás, az ismertek rendszerbe foglalásának lehetőségét. Olyan embereknek kell kikerülniük az oktatási láncolatból, akik képesek a világ ügyeinek rendszerszemléletű megközelítésére.

Az oktatás intézményeit alkalmassá kell tenni a szerves tanulásra, az intézményeket úgy kell kialakítani és működtetni, hogy azok magukban hordozzák a fenntarthatóság értékeire, szemléletére, ismereteire való tanulás lehetőségét.

Amennyiben azt szeretnénk, hogy az iskolákból helyes értékeket, viselkedési mintákat hordozó, egészséges emberek kerüljenek ki, az általános és középiskolákban egyforma törődéssel kellene nyúlni a tanulók testi, lelki, szellemi és érzelmi neveléséhez.

4. Önkormányzás

A múltat az jellemezte, hogy a döntéshozást kiszolgáló intézmények a szektorszemléletet követték, és a döntéshozás alátámasztása több szempontból is kívánnivalót hagyott maga után. Egyrészt mert legtöbbször politikai döntések születtek, alátámasztó, elemző, hatásvizsgálati munka nélkül, másrészt, mert az alátámasztó munka sem fontolta meg a lehetséges szempontokat. Az érdekek érvényesítése és a szektorális megközelítések együtt hatottak odáig, hogy a tartamossági célok, a jövővel szemben viselt felelősség mindig hátrébb sorolódott a rövid-távú érdekekhez képest.

A várospolitikát meghatározó tervek tematikusak, egységes, integráló terv nem készült, a tématerületek pedig hiányosak voltak. A szakterületi tervek és programok partikuláris intézkedések sokaságát sorakoztatták fel, amelyek végrehajtásának nem volt számonkérése, és általában nem volt a hatékonyságnak, hathatóságnak mérőszáma. A nyilvánosság bevonása formális volt, és szinte soha sem történt meg a tervek kigondolásakor.

A tervezők és döntéshozók sokszor joggal félnek az akadékoskodó civilektől, vagy a lakosságtól, akik többnyire laikus véleményt fogalmaznak meg. Nehéz annak a megértése, hogy a döntések gazdasági racionalitásán túl is léteznek, un. laikus, érzelmi alapon születő vélemények, amelyek hagyományokhoz, identitásokhoz köthetők, és legalább olyan fontosak,

mint a racionális érvek. Ezzel együtt a nyilvánosságot képviselő érdekeltek és érintettek felkészítése az érdemi beleszólásra teljesen elhanyagolt, így nem csodálható, hogy néha valóban irracionálisak a megfogalmazott ellenvélemények.

A közösséget kormányzó vezetésnek mindig a köz hosszú távú szükségleteinek védelmét kell képviselnie. Amennyiben az önkormányzat érdekegyeztető szerepet vállal, akkor mindig valamilyen érdek mellé áll. A fenntarthatóság értékek és nem rövidtávú érdekek mentén fogalmazódik meg, az értékeket nem írhatják felül az egyének, vagy csoportok érdekei. A fenntarthatósági értékek teljesülését fenntarthatósági vizsgálatokkal kell biztosítani.

A fenntartható fejlődés megvalósulásának alapvető feltétele a működő intézményrendszerek szétagoltságának megszüntetése. E nélkül a környezet és fejlődés szempontjainak összeegyeztetése nem valósulhat meg. Nyilvánvaló, hogy a fizikailag elkülönülő intézményekben, amelyek ráadásul részérdekeket testesítenek meg, nincs meg, vagy nehéz a kommunikáció. Ezért először a párbeszéd lehetőségét kell megteremteni, hogy szélesebbre nyíljon a különböző szakterületekkel foglalkozók látótere. Szükség van a tudomány, a civil szervezetek, az érdekképviselők, az üzleti élet, az önkormányzati és kormányzati szervezetek közötti párbeszédre, annak intézményesülésére.

Egységesíteni kell a város életét, működését, fejlődését meghatározó tervezést, egymásra épülő, átfogó koncepcióra, stratégiára, tervekre és programokra van szükség. A tervezésnek önjavítónak, gördülőnek kell lennie, hogy képes legyen megfelelni az éppen aktuális kihívásoknak és a felállított jövőképeknek.

A jelenlegi gyakorlatban a politika, az önkormányzat elszakad a társadalmi élet különböző szereplőitől, vagy ahhoz egyenlőtlenül kötődik. Ezért szükséges az önkormányzati munka feletti lakossági kontroll, ezt nem elegendő a választások idejére időzíteni, hanem mindenkor biztosítani kell a döntések átláthatóságát, kontrollálhatóságát. Az átláthatóság elemi követelménye a lakosság, az érintettek és érdekeltek passzív és aktív informálása. Tudatosan kell foglalkozni azzal, hogy a város polgárai képesek legyenek érdemi módon hozzájárulni a döntések kialakításához. Gondot kell fordítani a fiatalság részvételére a döntéshozásban, hogy természetes igényévé váljon a jövővel való foglalkozás, a közéletiség.

A fenti stratégia irányokhoz megfelelő eszközrendszert kell kialakítani, amely biztosítja a stratégiai elvárások működését a gyakorlatban.

5. Várospolitikai

A várospolitikai a városfejlesztést általában az épített környezet fejlesztésére szűkíti, másrészt kulturális eseményekkel kívánja a várost vonzóvá tenni. Ezek azok a látványelemek – egy új épület, egy rendezvény – amelyek közvetlenül alkalmasak az eredmények bemutatására. Ugyanakkor egy város összképét az épített és az azt körülölelő természetes környezet, valamint az emberek, az általuk működtetett intézmények együttesen adják. Az emberek művelése nem jár azonnal keletkező, megmutatható haszonnal, éppen ezért háttérbe szorul.

A várospolitikai nem terjed ki a versenyképességi hátrányok, az elvándorlási deficit, a belső piac fokozatos leépülésének, az elszegényedés okainak, az ennek nyomában járó társadalmi feszültségeknek a hatékony kezelésére.

Szükség van egy rendszerszemléletű tartamossági célokat kitűző várospolitikára. A fenntartható fejlődési stratégia ennek ad keretet, de ugyanakkor igényli, hogy a város mindenkori vezetése napirenden tartsa a stratégia folytonos jobbitását, és a város lakóinak bevonását a folyamatba. A váropolitikának gondoskodnia kell arról, hogy a korábbi tervek és

programok a stratégia szemléletével összhangba kerüljenek. A társadalom fejlődését szem előtt tartó, rendszerbe épülő stratégiai tervezést kell működtetni, amely nem nélkülözi a környezeti szempontok érvényesítését.

Szükséges annak a belátása, hogy a várospolitikai legfőbb célja az ember. Éppen ezért a várospolitika irányát az emberekbe való befektetések irányába kell áttéríteni.

Javítani kell az önrendelkezés szintjét. Az önkormányzatok közös feladata, hogy a szubszidiaritás értelmében magukhoz vonják azokat a döntéseket, amelyek az érintett közösségre vonatkoznak. Tágabb tér kell a helyi jogszabályalkotásban, az adók és gazdasági szabályozók meghatározásában, a fejlesztések helyi kimunkálásában, valódi döntési lehetőségre van szükség. A feladatok finanszírozásában alternatív utat kell választani.

Ki kell értékelni az elmúlt évtized fejlesztéseire fordított pénzügyi eszközök hatását a társadalmi létminőségre, a területi fejlettségre. A vizsgálatot átláthatóvá, az eredményeket ismertté kell tenni.

6. Egészségügy

Az egészségügy a társadalmi tehetetlenség következményeként betegségügyé vált, hiszen a társadalmi folyamatok betegeket állítanak elő. Betegeket állítanak elő a túlzott mentális, fizikai terheléssel, az anyagiak megszerzéséért folytatott hajszával, a kirekesztéssel, a szegénység kitermelésével, a kilátástalansággal, az emberek elidegenedésével, a környezet minőségének lerontásával. Egy bővítetten újratermelő betegügy a társadalombiztosítás által, az emberektől elvárt szinten, finanszírozhatatlanná válik.

Ebben a helyzetben az egészségügy egy város szintjén csak arra tud figyelmet fordítani, hogyan kezelje anyagilag mindennek az intézményes kiszolgáltatását, a meglévő források felhasználását, vagy a felhasználó intézményeket hogyan racionalizálja. Ezeket az állandó átszervezéssel járó feladatokat mind a betegnek, mind az orvosnak nehéz megtanulnia, bizonytalanságokat, feszültségeket szül. Talán ez is oka a beteg és orvos megromlott bizalmi viszonyának, ami sürgős orvoslást igényelne.

Olyan egészségnevelési programot kell kidolgozni, amely integrálja az életminőség meghatározó tényezőit, s azokat egy rendszerben közvetíti a társadalom felé. Biztosítani kell, hogy a társadalom egész intézményrendszerét áthassa az egészségről való gondoskodás szemlélete. Az egészségbiztosítás rendszerét úgy kell átalakítani, hogy az támogatási rendszerében a prevenciót részesítse előnyben.

A meglévő egészségügyi, szociális ellátó rendszerek mellett gondoskodni kell a közösségi szintű önkéntes rendszerek újraéledéséről, a munkahelyen végzett munkával azonos rangon kell elismerni a családban, a közösségben végzett gondozói munkát.

A fenntartható termelési és fogyasztói minták kialakításával támogatni kell az egészségre veszélytelen, az egészség megőrzését támogató termékek és szolgáltatások körének fejlődését. Szigorú feltételeket kell szabni a reklámokkal, hirdetésekkel szemben, hogy azok egészség és környezetkárosító termékeket, tevékenységeket ne propagálhassanak, míg ezzel szemben közpénzen kell támogatni a helyes életmód és fogyasztás népszerűsítését.

Kiemelt figyelmet kell fordítani gyermekeink egészségére, mert tőlük várjuk a jelen jobbitását. Társadalmi üggyé kell tenni a kérdést, az iskolai egészségnevelő programokat hatékonyabbá kell tenni, illetve be kell vinni a közösségi terekbe (virtuálisba is).

7. Szociális biztonság

Miskolc egyik legnyomasztóbb problémája a fokozódó szegénység, és ennek különböző formájú megjelenése a városban. Szegénységen nemcsak az egyes emberek, hanem intézmények, de akár a város forrás-szegénységét is értjük.

A szegénység kezelésének kialakult formái nem vezetnek eredményre, mert csővégiék, nem megelőznek, hanem egy jelenséget próbálnak olyan fázisban gyógyítani, ami már gyógyíthatatlan. A szegénység egyik döntő oka, hogy a szegények elveszítették annak a lehetőségét, vagy soha sem rendelkeztek azzal a lehetőséggel, hogy hozzáférjenek a jövedelemtermelés feltételeihez. Sem kellő információhoz, sem az erőforrásokhoz, sem a termelés eszközeihez, ismereteihez, sem a piachoz és a szükséges befektetési eszközökhöz nem férnek hozzá.

A kialakult szegénységet más jelenségek is kísérik, pl. a szegregáció, amely nemcsak a romákkal szemben fennálló elkülönülés, hanem háttat-fordítás a szegényeknek is. A roma kérdés az utóbbi években egyre kiélezettebbé vált a városban, a romák által elkövetett bűncselekmények, a deviáns viselkedési formák nemcsak az elkövetőkről mondatnak ítéletet, hanem minden romáról. Nyilván ebben a fázisban már nemcsak az eltérő kulturális mintázatok, hanem a fokozottabb szegénység, az erősödő előítéletek okán is erősödik a szegregáció.

Változtatni kell a szegénységgel kapcsolatos nézeteinken. Fel kell ismernünk, hogy a szegénységet mechanizmusok termelik újra. A jövedelemszegénység kialakításában meghatározó szerepe van, hogy egyenlőtlen a hozzáférés a termelés alapvető feltételeihez: a tudáshoz, az információkhoz, a természeti erőforrásokhoz, az eszközökhöz, a megfizethető hitelekhez és a piachoz. A jövedelemszegénység csak akkor felszámolható, ha intézkedéseink ezeknek a hiányoknak az orvoslására vonatkoznak.

Fel kell hagyni azzal az elképzeléssel, hogy majd mások teremtenek nekünk munkahelyeket. Ezzel szemben hozzá kell juttatni az emberek legtöbbjét ahhoz a lehetőséghez, hogy rendelkezzenek a jövedelemteremtés minden szükséges feltételével: férjenek hozzá az erőforrásokhoz, információkhoz, olcsó hitelhez, és a piachoz.

A társadalomban tudatosítani kell, hogy az idős kor nem jár együtt az idős emberek feleslegessé válásával. Az időskori jó életminőség alapvető feltétele annak megélése, hogy valaki szükséges tagja a társadalomnak. Meg kell vizsgálni annak a feltételeit, hogy a társadalmi kölcsönösség újraélesztésében milyen aktív szerep adható az idős generációknak. Pl. a több generációs együttélés újrateremtése a családokban, a helyi közösségekben életértelmet, kedvet adhat az időseknek, de hasznára válhat a gyermekeknek, rászorulóknak is. Meg kell érteni azokat a mechanizmusokat, amelyek kitermelik a közösségi szálak lazulását és felbomlását.

Intézkedéseket kell hozni a növekvő mértékű gyermekszegénység okainak és következményinek kezelésére. Különös figyelmet kell fordítani azoknak a gyerekeknek a tanulására, testi, szellemi, lelki és érzelmi fejlődésére, akiket a szegénység sújt, vagy alkalmatlan családi körülmények között élnek.

A roma társadalom kulturális integrációjának erőltetése helyett a kulturális identitására építő tevékenységi formák megtalálása a feladat. Szükség van arra, hogy segély és közmunka helyett biztos megélhetést találjanak a családok. Együtt érzőnek kell lenni ebben az esetben, a roma felemelkedést a társadalmi együttérzés, és együttműködés alapjaira kell helyezni. Az embereknek közvetlen segítséget kell nyújtaniuk a gyerekek művelődéséhez, segíteni kell a családokat az életmódváltásban. Csak a közvetlen, segítő kapcsolatok adhatnak betekintést a családok valós helyzetébe és értethetik meg a többségi társadalommal, hogy ezt a segítséget a saját érdekükben sem tagadhatják meg.

Az emberek egymáshoz közelebb kerülése, kölcsönös megértése, az ismereti, műveltségbeli,

jóléti szakadékok áthidalása hozhatja meg csak a nyugalmat, a jó közbiztonságot. A médiában pozitív kampányt kell folytatni a helyes társadalmi együttélési formák, a kisebbségi kultúrák értékeinek bemutatásával. Az iskolai és felnőtt nevelésben programot kell indítani a kisebbségi kultúrák értékeinek megismertetésére, a toleranciára való nevelésre.

8. Információ hozzáférés/média

A történésekről, közérdeklődésre számot tartó eseményekről tudósító média elegendő mennyiségben áll rendelkezésre a városban. Az eladhatóság azonban megkövetel egy bizonyos trendiséget, és éppen ezért az igényes elemzések és az értékek közvetítése kiszorul a médiából, vagy ha vannak erre érzékenyebb orgánusok, azok csak egy szűk réteg által fogyasztottak.

Az érdemi információk eljutása már sokkal rosszabb a város közönségéhez, az aktív információszerzés lehetőségei gyengén működnek, a passzív lehetőségeket pedig a fogyasztók nem ismerik.

Általános jelenség a döntésekhez szükséges, fenntarthatóságra utaló hiteles információk hiánya. Ennek egyik oka, hogy nem állnak rendelkezésre olyan mutatók, amelyek képesek lennének követni a korábbi döntések hatásait, illetve előre jelezhetnék a problémák bekövetkeztét.

Az egyik legjelentősebb probléma az információkhoz való egyenlőtlen hozzáférés (információs aszimmetria). A megbízható információhoz, megfelelő időben való hozzájutás versenyelőnyt biztosít, míg hátrányt szenvednek azok, akik technikai eszközök, ismeretek hiányában kirekesztődnek az információszerzésből. Az információhoz való hozzáférés mind a jövedelemszerzésben, mind a társadalmi jövedelmek újraelosztásában fontos szerepet játszik.

A médiában több megjelenési alkalmat kell biztosítani azoknak a társadalmi vitáknak, amelyek a fejlődés jelenlegi helyzetével és a társadalom kilátásaival foglalkoznak. Tömegessé kell tenni azokat a média megjelenéseket, amelyek pozitív példákat sorakoztatnak fel, és megerősítik a fenntarthatóság értékeit és viselkedési normáit.

Hiteles, a fenntarthatóságot szolgáló döntéseket megalapozó információkra van szükség. Meg kell adni a lehetőséget, hogy az emberek egyenlő eséllyel jussanak hozzá az információkhoz. A folyamatok nyomon-követhetősége érdekében ki kell alakítani a fenntartható fejlődés mutatóit, és azokat széles körben ismertté kell tenni. Aktív módon, forrásközpontok, látogatóközpontok kialakításával és működtetésével kell elvinni az információt a lakossághoz.

9. A természeti erőforrásokkal történő gazdálkodás

A fenntartható fejlődés egy olyan kultúrát feltételez, amelynek során az emberiség együtt, és külön-külön is a környezet megújuló képességének mértékén használja a természet erőforrásait. Ez nem a természettel szembeni gesztus, hanem alapvető szükség, hogy holnapra is maradjon táplálék, energia, ivóvíz, jó levegő.

Miskolc erőforrás használatának nincs leltára, az ivóvíz kivételével azt sem tudjuk megmondani, honnan származik mindaz, amit felhasználunk. Nem tudjuk, hogy mekkora terület kell ahhoz, hogy bennünket élelmiszerrel ellássanak, vagy mekkora az a terület, amely képes semlegesíteni az általunk kibocsátott szennyezőanyagokat. Ennek az ismerethiánynak az oka, hogy eddig nem készült el a város ökológiai lábnyomának kalkulációja, amely követhetővé tenné a város lakóinak együttes környezeti terhelésének változását.

Ugyan már érzékeljük, hogy a víz, az energia, az élelmiszer egyre drágább lesz, de még mindig nem tudjuk, hogy milyen olcsó is ahhoz képest, hogyha az árban megjelenítenénk

azokat a negatív külső költségeket, amelyeket azért kell kifizetni, mert szennyező módon használjuk fel őket. Ugyanakkor fel kell tenni azt a kérdést is, hogy mi lenne akkor, ha az erőforrások valós árát kellene megfizetni. A hazai társadalom 80%-a energiaszegénységben él, azaz jövedelmének több mint tíz százalékát kell energiaszámlákra fizetnie, és erre egyre gyakrabban képtelenek. Az erőforrás szegénység tehát fontos szociális kérdéssé vált, és ez egyre növekszik. Már ma is széles körben elterjedt a mérőkkel való visszaélés, ugyanakkor a kiszabható szankcióknak, a szolgáltatás megtagadásának határt szab a fizetési képtelenség. Ezek mellett tapasztalhatjuk, hogy a szolgáltatók folyamatosan emelik az árakat, minimum az infláció mértékével.

Az energiaszegénységre adandó válasz a mai növekedési logika szerint, hogy képessé tegyük a fogyasztókat az elegendő fogyasztásra. Jövedelem hiányában ezt gyakran, főleg korábban, amíg volt miből, támogatásokkal valósították meg. A támogatások azonban valójában az energiafogyasztást támogatták, és nem a takarékosagra ösztönöztek. Ha a korábbi támogatásokat takarékosagra költötték volna, ma bizonyára kisebb lenne az energiaszegénység.

A drágulás miatt előbb utóbb fel kell tenni azt a kérdést, hogy jól gazdálkodunk-e a természeti erőforrásokkal, és a lakosság szempontjából jó-e, ha profitalapon működnek az erőforrásokat szolgáltató rendszerek? A termelő és szolgáltató nyilván a minél több eladásában érdekelt, másrészt mindaddig, amíg mindenki áthárítja a rendszerek alacsony hatékonyságából származó költségeket a fogyasztókra, és beépíti az árakba, addig a hatékonyság növelésére sem kényszerül. A villamos erőművekben alacsony hatékonysággal alakítják át a primer energiaforrásokat, majd magas veszteségekkel szállítják, és alacsony hatásfokú berendezésekkel hasznosítja a végfogyasztó. Jó, ha a primer energiából néhány százalék hasznosul a végfogyasztónál. Az ivóvíz a hálózat szerkezeti hiányosságai miatt szenved jelentős veszteséget, mire a fogyasztóhoz kerül, ott pedig olyan technikai megoldások alakultak ki az idők során, amelyek pocskolják az ivóvizet. A tiszta ivóvíz 30%-át használjuk arra, hogy elszállítsuk lakásunkból az ürületet, majd pedig hatalmas apparátussal dolgozunk azon, hogy megtisztítsuk, amit elszennyeztünk. Eközben a termőföldről kiszorult szerves-anyag elvész a talaj számára, amely sokkal (Európában 15-ször) gyorsabban pusztul, mint amilyen mértékben megújul.

A természeti erőforrásokat közvetlen energiaigényünk fedezésén túl közvetetten számos módon használjuk, hasznosítjuk. **A természeti erőforrások nagy részéből a települési zöldfelületeken keresztül részesülünk**, melyeknek legfontosabb szolgáltatásai:

- hőmérséklet csökkentés a napsugárzás elnyelésével és visszaverésével,
- a levegő páratartalmának növelése párologtatással, hőmérséklet csökkentéssel, a csapadékvíz visszatartásával
- árnyékolás a besugárzás korlátozásával
- szélsőségek mérséklése az áramlási sebesség csökkentésével
- szén-dioxid lekötése és oxigén termelése fotoszintézissel
- levegőminőség javítása (légszennyező anyagok közömbösítése, ülepedő és szálló por csökkentése)
- a talaj tápanyagminőségének és szerkezetének javítása
- biodiverzitás növelése élőhelyek biztosításával

A Green City Mozgalom tagországainak kutatói által készített széles spektrumú tanulmányok bizonyítják, hogy a jól kivitelezett, minőségi zöldfelületeknek, melyek a fenti ingyenes ökológiai szolgáltatásokat visszahozzák településeinkre, pontosan mérhető, jelentős pozitív hatásai vannak, melyet "zöld megtérülés" névvel illetünk. Közvetlen pozitív hatásuk példának okáért a városklímán jól mérhető: tisztítják, frissítik, kondicionálják a levegőt, káros anyagokat kötnek meg. Ezek mellett közvetett módon számos egyéb területre hatnak:

- elősegítik a lakók mentális és fizikai egészségének megőrzését
- pozitívan befolyásolják az ingatlanok értékét
- csökkentik az épületek hűtési-fűtési energia költségeit
- csökkentik a településüzemeltetés költségeit
- növelik a szociális kohéziót
- pozitív hatással vannak a bűnözési mutatókra
- zajvédelmi funkciót látnak el
- a városmarketing hatásos elemei

A települési zöldfelületek mennyisége és milyensége tehát meghatározó tényezője a városi életminőségnek, s a környezeti tényezők nagy hatást gyakorolnak a város társadalmára, s a társadalmon belül az egyes egyének életminőségére, valamint a gazdasági teljesítőképességre.

A természeti erőforrások fogyasztása tekintetében mérsékletességre, önellátásra, függetlenségre van szükség, amennyire csak lehet és ésszerű! A fenntarthatóság legfontosabb erkölcsi kérdése, hogy mit hagyunk a mai, pontosabban az egykor volt erőforrás gazdagságból gyermekeinkre.

A fenntartható erőforrás-használatnak az alapja, hogy olyan termelői és fogyasztói mintázatokat alakítsunk ki, amelyek a lehető legkevesebb anyagot és energiát vesz el a környezettől, az élő rendszerek legkisebb átalakításával, a legkisebb térfelhasználással és környezeti szennyezéssel járnak. Viszont elismerve az emberek azon szükségletét, hogy dolgozzanak, és jövedelemre tegyenek szert, ezért fontos, hogy a mai anyag és energia intenzív termelést és fogyasztást felváltsák olyan szolgáltatói tevékenységek, amelyek a jó életminőség kielégítését szolgálják, azaz életmód, életviteli ismerteket, egészséget, információkat, kultúrát szolgáltatnak.

Az energiatermelés és ellátás mindig fontos kérdés volt, de mivel a fosszilis energiaforrások kitermelhetőségének lassan elérjük a maximumát, mely az olaj esetében már megtörtént, ezért a jövőben számolni kell az árak emelkedésével és a beszerezhetőség zavaraiival. De környezeti okokból is szükséges átgondolni a jelenlegi energiafogyasztási mértéket és módot. Előbb utóbb rákényszerülünk, hogy csökkentsük az energiafelhasználás nagyságát, illetve a fosszilis erőforrásokat helyettesítő megújuló energiaforrásokat használjuk. Eppen ezért fontos stratégiai kérdés a helyi, térségi energiagazdálkodási lehetőségek feltárása és megvizsgálása. Ezen a téren, hosszútávon vissza kell szerezni az önkormányzat rendelkezését a helyi infrastruktúrák felett. Alternatív erőforrásként térségünkben a geotermikus energia, a napenergia, kisebb mértékben a szélenergia, biomassza, beleértve a szerves hulladékokat, áll rendelkezésünkre. Alapjában véve a helyettesítés mellett az energiával való takarékoskodás, és a hatékonyságnövelés adódik megoldásként a mai kihívásra.

A közösségi áldozatvállalás lehetőségének kimerülésével új utak választására van szükség, hogy kimeneküljünk az energiaszegénységből. Nem a több fogyasztást, hanem a hatékony és takarékos energiafelhasználást kell támogatni! A jövőben tehát a takarékosági ismeretek megszerzését, és a hatékonyság növeléséhez szükséges beruházásokat kell támogatni. Ennek megvalósulásának lehet eszköze a helyi, fenntarthatósági szempontokat figyelembe vevő piac és a visszatérülő alap létrehozása.

Miskolc egyik legnagyobb természeti kincse a bükki karsztvíz, amely lehetővé teszi, hogy helyi forrásból biztosítsuk a lakosság ivóvíz igényét. A bükki karszt érzékeny vízbázis, melynek állapota egyrészt az utánpótlódás helyének természeti tényezőitől, másrészt az itt élők hatásaitól függ. A források védőterületén elvégezték a biztonságba helyezéshez szükséges a diagnosztikai

vizsgálatokat. Felderítésre kerültek a problémás területek, kijelölésre kerültek a védendő területek, valamint hatósági előírások, korlátozások történtek annak érdekében, hogy a fenntarthatóságot biztosítani tudjuk. A rövid és középtávú intézkedések betartása és fejlesztések elvégzése, nemcsak a vízbázis ivóvizét fogyasztók, hanem a vízbázis vízgyűjtő területén élők, ott tevékenységet folytatók feladata is. Stratégiai célként kezelendő a biztonságba helyezés, ezért a kitűzött célállapot elérése érdekében fontos a hatósági szabályozásban és a biztonságba helyezésben érintettek, valamint kívülálló szakemberek közreműködése és együttes közös célként gondolkodása. A szennyeződések időben történő felderítése megköveteli a lakosság és a hatóságok jobb együttműködését, azt, hogy a hatóságok időben és érdemben reagáljanak a lakosság bejelentéseire. A Stratégia megvitatásnak lakossági fórumain mindez határozott kívánságként fogalmazódott meg.

Hosszú távon át kell gondolni a természeti erőforrásokkal való bánásmód nonprofit alapra való helyezését. Ez az egyik módja annak, hogy az erőforrások használata nem a profitnövelést, hanem a szociális méltányosságot szolgálja. Addig is, az indokolatlan költségeknek, és az alacsony felhasználási hatékonyságnak a megakadályozása érdekében, a legkisebb költségre való tervezés elvét és hatékonysági követelményeket kell alkalmazni. Fontos mindezek társadalmi ellenőrizhetősége, hogy a fogyasztók átláthassák az őket terhelő költségeket. A közszolgáltatók mellett ezért társadalmi monitoring bizottságokat kell felállítani. Maguknak a közszolgáltatóknak is az érdeke, hogy a jó működésüket társadalmi bizottságok tanúsítsák, hiszen ez az alapja a kölcsönös bizalomnak. (Ilyen kezdeményezések már működnek, pl. Pécsen)

10. Helyi gazdaság

A város gazdaságának szerkezete a szocializmus ipargazdaságához képest alaposan átalakult. A korábbi nehézipari túlsúly és az ahhoz kötődő beszállítói rendszer mára csak nyomaiban maradt meg, az új ipari szerkezetet a betelepülő tőke határozta meg. Ezzel együtt is a jövedelemtermelésben az ipar súlya visszaesett, és mint máshol is, a szolgáltató ágazatok indultak erőteljes növekedésnek.

A külső függés tekintetében a két szerkezet között nem nagy a különbség. A korábbi nehézipari szerkezet nyersanyag függő volt, amelyet egyoldalú forrásokból szereztünk be, viszont mivel a nyersanyagok teljes feldolgozási vertikuma itt történt, a hazai hozzáadott érték és a hazai munka lényegesen nagyobb volt. Az energia forrása, a barnakőszén, viszont helyi kitermelésű volt, és számos foglalkoztatottat jelentett a teljes vertikumban. Igaz, a nagyobb foglalkoztatás ideológiai okokból is történt, és ennek az ára az alacsony hatékonyság volt. Ezzel párosult, hogy az ipari tevékenységek összes szennyezése koncentráltódott a Sajó völgyében.

Ma az ipargazdaságunk nem nyersanyag, hanem alkatrész-, és energiafüggő. Vagyis nincs hazai kitermelés és magas az import hányad, az exportunk a gépiparban erre az importra támaszkodik. Az új szerkezet esetében, mivel nem a teljes vertikum valósul meg nálunk, kisebb a hozzáadott érték. A betelepülő tőke természetesen magával hozta a munkakultúráját, a magas munka és környezeti hatékonyságát, amely egyrészt az alacsony foglalkoztatásban, a munkaerő kihasználásban, ugyanakkor a jobb környezeti teljesítményben nyilvánul meg.

A szolgáltatások növekedése ugyan szívott fel munkaerőt, de nem volt képes kiegyenlíteni a munkahatékonyságból származó munkaerő kínálati többletet, illetve az onnan kikerülő munkaerő képzettsége nem illik össze a munkaerő keresleti szerkezettel. A szolgáltatások sem a magasan képzett munkaerőt igénylik, és a megkereshető jövedelmek sem alkalmasak a biztos egzisztenciák megalapozására.

A nagy üzemméretek „gazdaságossága”, a tőkekitermelés optimális színhelyeinek követése, a piaci értékesítési lehetőségek miatt megnőtt a beszállítói és értékesítői távolság,

amely viszont magával hozta a fokozott szállítási szükségleteket. Ennek következtében, ami környezeti szennyezést megtakarítottunk a környezeti hatékonyságon, azt duplán elvesztettük a mobilizáció, az infrastruktúrafejlesztés következtében.

A tőkeigények által megvalósuló ipartelepítés nem adta meg annak a lehetőségét, hogy az egyes ipari tevékenységek összekapcsolódjanak, teljes, zárt ciklusú gazdaság valósuljon meg. A szerkezet építésében nem volt tudatosság a város részéről, egyetlen szempont dominált, nevezetesen, hogy jöjjön a tőke, ami ennek ellenére is csak mérsékelten jelentkezett. Így az ipartelepítésnek semmilyen fenntartható erőforrás-használati szempontja nem volt, az egyetlen a környezeti hatékonyság, amelyet a profitérdekek diktáltak.

Nem helyszín specifikus, hogy a kis- és középvállalkozások versenyképtelenek a legtöbb nagyvállalkozással szemben, a beszállítói lehetőség pedig függőséget és kiszolgáltatottságot jelent, mert a megrendelő sorsához kötődik. A szolgáltatásokat a centralizáció és specializáció jellemzi, amely egyenletlenné teszi a szolgáltatások elérhetőségét, ezért növeli a mobilizációt. A külső szolgáltatások fejlődése háttérbe szorította a helyi, közösségen belül megvalósuló szolgáltatásokat, mert azok versenyképtelennek mutatkoztak a nagy szolgáltatók áraival szemben. A szolgáltatóipart alacsony környezeti tudatosság jellemzi, mind a beszerzések, mind az energiahatékonyság terén. A centralizált szolgáltatók forgalma elbírja a magas költségeket (pl. energia), amelyet a fogyasztókkal fizettet meg.

A gazdasági szerkezeti átalakulás, és a stagnáló gazdaság legnagyobb veszteseivé az építőipar és az agrárágazat vált. Az építőipar erre különösen érzékeny, hiszen felvevője volt az alacsonyan képzett munkaerőnek, főleg a segédmunkásoknak. Az ágazat megrendelői köre azonban összezsugorodott, a legnagyobb megrendelő maga az állam/önkormányzat, főleg a közösségi forrásokból származó beruházások miatt (mélyépítés, utak, villamos, középületek felújítása, közterek kialakítása, stb.). A stagnáló gazdaság alig igényel új beruházásokat, a városban kialakult ingatlan túlkínálat, a lakáshitelek tetemes adósságállománya, a lakosság anyagi helyzete pedig nem igényli a lakásépítéseket. Az építőipar megrendelése miatt ezért bizonytalanok és kiszámíthatatlanok. Az építőiparban domináló nagy megrendelések a kis és közepes vállalkozások számára elérhetetlenek, a feltételeknek nagyon nehéz megfelelni a tőkehiány miatt. Beszállítóként, a sorban utolsóként, olcsó megrendelésekhez lehet csak jutni, amely viszont nem tudja növelni e vállalkozások tőkéjét, legfeljebb fennmaradásukat biztosítja, sokszor inkább kockáztatja.

Miskolc és vidéki környezete domborzati, agroökológiai adottságai alapján nem lehetett versenyképes az iparszerű mezőgazdaság hazai fénykorában sem, a rendszerváltozás utáni piacnyitás pedig még tovább rontotta a versenyképességet. Ennek a folyamatnak az eredménye lett, hogy a vidéki áruterelés lassan értelmét veszítette, képtelen volt felvenni a harcot az olcsó, multinacionális áruval. Az agrárgazdasági vertikumból egyedül az intenzív szántóföldi gazdálkodás maradt fenn, a versenyképesség miatt azonban növelni kellett a hatékonyságát. Ezért a támogatásokból nagy teljesítményű gépeket vásároltak a gazdák, ami viszont csökkentette a munkaerő igényt. Az állattenyésztés és az élelmiszer-termelés versenyképességén azonban semmilyen eszközzel nem lehetett javítani, és ezért pontosan azokon a területeken szenvedtük el a legnagyobb veszteségeinket, ahol a legnagyobb volt a hozzáadott érték és a foglalkoztatás.

Mindezek a folyamatok azt eredményezték, hogy az agrárgazdaság nem a helyi közösségnek termel, hanem a mindenkori globális piachoz igazodik. Ennek a folyamatnak nemcsak a vidéki lakosság, hanem a városi is megérzi a hatását. Egyrészt az agrárgazdaságban történő foglalkoztatási hátrányok a városban is megjelennek, másrészt a globális piac által ellátott lakosság minőségi hátrányokat szenved, nem friss, hanem gyártott élelmiszereket kénytelen fogyasztani. A nagy piacok érdekeit kiszolgáló szabályozás, amelyekhez önkéntes alapon mi is igyekeztünk felzárkózni, tönkretette a kisáruterelés hagyományát, a város-vidék

szerves kapcsolatát. Adminisztratív eszközökkel tartottuk vissza az embereket attól, hogy értelmes termelő tevékenységet végezzenek, megnehezítve az értékesítés lehetőségeit. Ugyanakkor a kereskedelmi láncok bonyolult szövevényében olyan költségek keletkeznek, amelyek miatt az árakat csak úgy lehet alacsonyan tartani, ha a felvásárlási árakat méltatlanul alacsonyan tartják.

Az olyan területi központok, mint Miskolc is, még akkor is, ha félig periférikus helyzetben vannak, a globális ellátórendszerben csomóponti szerepet látnak el. Emiatt megnőtt a logisztikai célú beruházások száma. A globális gazdasághoz való ilyen kötődés konzerválja a mai szerkezetet, és kis változtatási rugalmasságot enged meg.

Ki kell alakítani egy a fenntartható fejlődés elveit és értékeit követő helyi gazdaságot. A gazdaságot térségi együttműködésben kell megvalósítani. Meg kell teremteni a helyi gazdaság finanszírozási feltételeit, hogy olcsó és hozzáférhető hitelekkel lehessen biztosítani a helyi termelési szerkezet kialakítását. A termelési és fogyasztási mintázatot egy rendszerben kell megtervezni, hogy a helyi termékeknek legyen helyi piaca is. Mindezek piaci alapú megszervezésének érdekében meg kell fontolni egy helyi pénzhelyettesítő kibocsátását.

A fenntartható fejlődés elveit követő helyi gazdaság a hazai kitermelési lehetőségekre kell, hogy építsen. A kialakításra kerülő vertikum anyag- és energiaszegénységet és hatékonyságot kell, hogy megvalósítson, elemeinek egységes rendszerbe, körfolyamatokba kell kiépülni, minimalizálva ezzel a hulladékok termelését.

Annak érdekében, hogy az árak jelzéseket szolgáltatassanak a fogyasztóknak az áruk, szolgáltatások környezeti jellemzőiről, az árképzésben érvényesíteni kell a környezeti szempontokat. A különböző áruk és szolgáltatások környezeti jellemzőit meg kell ismertetni a fogyasztókkal. A termékismertetésnél nem elég a címkézés, a médiában kampányt kell folytatni a környezeti jellemzők megismertetése érdekében. A fenntarthatóság szempontjainak érvényesülését minősítő rendszerekkel és tanúsítványokkal kell biztosítani, vagyis ki kell alakítani egy területi védjegyet.

Támogatni kell a fenntartható erőforrás-használat innovációját. A fenntarthatóságot szem előtt tartó gazdaságnak támogatni kell az élőmunka minél nagyobb mértékű bevonását, a magas hozzáadott értéket képviselő tevékenységi formákat. A szakmai ismeretszerzésben biztosítani kell az integrált termékpolitikával kapcsolatos szemlélet és ismeretanyag megjelenését, ki kell dolgozni annak részleteit.

Az építőipar lehetősége az energiatakarékossággal kapcsolatos beruházásokban van. Az energiatakarékosságra irányuló szabályozással biztosítani kell, hogy a jövőben csak nulla energiaigényű épületek épülhessenek, (EU 2010/31 szerint 2021-től csak ilyen épületek tervezhetők), és minden olyan épület energiatakarékossági beruházása megtörténjen, amely időben garantáltan megtérül. Helyi szabályozással kell biztosítani mindezek feltételrendszerét. Az építési szabályzatoknak figyelembe kell venni a szélsőséges időjárási jelenségekhez való alkalmazkodás szükségességét is.

Az agrárgazdaságban a helyi agroökológiai adottságokra építő kertészeti ágazatot kell előmozdítani, és magas minőségi követelményeket kell támasztani. Létre kell hozni a helyi élelmiszer feldolgozás teljes vertikumát. Ki kell dolgozni a termelők és fogyasztók közvetlen kapcsolatán nyugvó piaci szisztémát, a helyi termékek és piac kedvezményezése érdekében. Létre kell hozni a városban a helyi piac értékesítési tereit. A város több pontján kell kialakítani piactereket, ahol lehetővé válik a városban és város környékén megtermelt friss élelmiszer-alapanyagok értékesítése.

A fogyasztói szokások megváltoztatását a kevésbé anyag és energiaigényes életmód népszerűsítésével, az áruválaszték bővítésével, az árak adta jelzésekkel kell elérni.

Meg kell vizsgálni annak a lehetőségét, hogy az olyan tevékenységek után, amelyek magas

élő munka ráfordítással járnak, alacsony a negatív külső költségük, továbbá nem járnak intenzív anyag és energiafelhasználással, s amelyek éppen ezért társadalmilag hasznosak, az állam a befizetett adónak és járuléknak megfelelő nagyságrendű támogatást visszajuttasson a hasznosság elismerése és a versenyképesség növelése érdekében.

11. Háztartások

A legtöbb háztartásból hiányzik a környezettudatos életvitelhez szükséges tudatosság, ismeret, információ, és ha ezek fennállnak, akkor az elégséges anyagi forrás hiányzik a szükséges intézkedésekhez. Itt is az általános szegénységi probléma jelenik meg. Hiányzik továbbá a piac nyújtotta kínálat, általában a környezetileg megfelelőbb a drágább, ezért az ilyen árképzés nem ösztönzi a jó választását.

A háztartások technikai kialakítása a korábbi tervezési gyakorlatnak, szabványoknak megfelelően nem követte a környezetbarát megoldások alkalmazását, mára a meglévő szerkezetek kényszerei irányítanak bennünket.

A fenntarthatósági feltételeket kielégítő helyi piac kialakításán keresztül gondoskodni kell arról, hogy elérhető áron álljon rendelkezésre a változtatáshoz szükséges kínálat. A visszatérülő alap létrehozása tegye lehetővé a lakosság energiatakarékossági, hatékonysági és helyettesítési eljárások beruházásainak, kamatmentes hitelből történő megvalósulását. A háztartásokat segítő hálózatot, látogató és forrásközpontokat kell létrehozni. A látogató központokhoz kapcsolódó forrásközpontok egyrészt bemutatják az olcsó és fenntartható életmód mindennapi eszközeit, megoldásait, másrészt életviteli tanácsokkal, segédanyagokkal, tervezési és kivitelezési segítséggel látják el a központhoz fordulókat. A fenntartható életmód ismeretei a takarékoságon keresztül segítenek a szociális hátrányok leküzdésében, de hozzájárulnak a fenntartható erőforrás-gazdálkodás céljaihoz is. A látogató és forrásközpontok hozzájárulnak a magasan kvalifikált munkaerő alkalmazásához, egyben új szakmát teremtenek a fenntartható életmód ismereteinek összegyűjtésével és közvetítésével.

12. Közintézmények

A legtöbb közintézményben hiányzik annak az érdekeltsége, hogy takarékosan bánjanak az erőforrásokkal. Hiányzik a környezeti tudatosság, ennek irányítási rendszere, a szükséges ismeretek, a változáshoz, beruházásokhoz a források. Nincs megfelelő vezetői, üzemeltetői elkötelezettség a környezettudatos működés irányába. Hiányzik a zöld közbeszerzés gyakorlata.

A közintézményekben környezetirányítási rendszerek (pl. EMAS, ISO 14001) bevezetésén keresztül kell garantálni a fenntarthatóságnak megfelelő környezetbarát működést. Érdekeltséget kell teremteni a takarékoságra. A közintézményeknek példát kell mutatniuk a környezettudatos működés terén a közintézményeket használó számára. Alkalmazni kell a zöld közbeszerzés gyakorlatát (pl. SMART SPP, amely a közbeszerzésekben előnybe részesíti az innovatív árukat és szolgáltatásokat).

13. Közlekedési/szállítási infrastruktúra

A közlekedési infrastruktúra fejlesztése a mobilitás igényeit igyekszik állandóan utolérni, és kiszolgálni. A mai napig ezt az infrastruktúrát a fejlődés alapjának tekintik, amely

nélkülözhetetlen a tőkevonzáshoz, a munkaerő és áruk szabad áramlásához. Az infrastruktúrafejlesztésen belül is a közúti fejlesztés kapott elsőbbséget, amely a mobilizáció további gerjesztéséhez járult hozzá. Ezzel párhuzamosan a közúti közlekedési infrastruktúra alternatíváinak leépülése folyik, amely különösen a vasutat érinti. A közúti forgalom növekedése, elsősorban a tranzit szállítási igények kiszolgálása elkerülhetlenné tette a várost elkerülő, tehermentesítő utak megépítését. Ezzel párhuzamosan nőtt a városban az egyéni közlekedési mód választása, amelyet viszont nem követett megfelelő módon a városi közlekedés átszervezése, vagy a belső úthálózat, forgalombővülést követő, minőségi javítása. Sőt, a lemaradás inkább fokozódik, hiszen az utak terhelésének növekedése az utak alapjainak megrongálódásához, elhasználásához vezet. Ezeket foltokkal már nem lehet sokáig kezelni.

A város szerkezeti sajátosságából következő tengelykereszt az elkerülő utak megépítése után is torlódási pont maradt, amelyet jelez az ezen a ponton kialakuló kedvezőtlen levegőminőségi állapot is. Nem sikerült változtatni azon sem, hogy ne ide érkezzenek meg a városba érkező, és a városban közlekedő autóbuszok, ami némileg enyhítené a problémát, de más elérhetőségi kérdéseket vetne fel. Az alapvető probléma a növekvő forgalomban jelentkezett, amely mind a város belső, mind pedig a célforgalmának növekedésében megnyilvánult. Évi 5%-os forgalomnövekedést kellett volna infrastrukturális fejlesztésekkel kezelni. Ráadásul az infrastruktúra folyamatos növelése jelentős ökológiai funkcióval rendelkező területeket változtatott meg irreverzibilisen, vagy vett el más városi funkcióktól (gyalogos, kerékpáros közlekedés, zöldterületek).

A városi kerékpározás feltételei Miskolcon lassan fejlődtek. Jelentős előrelépést jelentett a 2012-ben megvalósításra került 12 km-es hivatásforgalmi kerékpárút hálózat kialakítása, amelyet azonnal birtokba is vettek a bringások. A kerékpárosok számának látványos növekedése jelzi a társadalmi igényt az úthálózat további bővítésére és a kerékpáros infrastruktúra fejlesztésére.

A forgalmi terhelésnek megfelelő minőségű infrastruktúrára van szükség, amely tartós és alkalmas a biztonságos közlekedésre, nem rongálja a közlekedés eszközeit, nem idegesíti a közlekedés résztvevőit. Szükség van arra, hogy a város határában, vagy a város közlekedési csomópontjain át lehessen váltani a tömegközlekedésre, és ehhez ott megfelelő P+R helyek álljanak rendelkezésre. Szükséges a tömegközlekedést támogató infrastruktúra fejlesztése, de ezek közül a legkisebb létesítési és fenntartási költséggel járó megoldást kell választani. Végre ki kell alakítani a kerékpáros közlekedés infrastruktúráját, és nagy hangsúlyt kell fektetni a kiszolgáló létesítmények kiépítésére is.

Tudomásul kell venni azonban, hogy a mobilizáció növekedése nem szolgálható ki megfelelő infrastruktúrával a végletekig, mert a városszerkezeti adottságok határt szabnak a növekedésnek. A fenntarthatóságra törekvés megköveteli az ésszerű autóhasználatot, a forgalom csillapítását, amelyet a városi funkciók átalakításával, a közlekedési csúcsidők elsimításával, a közlekedési szokások átalakításával, a szállítási feladatok racionalizálásával, a város és térsége kapcsolatának megváltoztatásával lehet kezelni.

A város új közlekedési koncepcióját jelenleg alakítja ki, amelyben fontos figyelembe venni a fenntarthatóság szempontjait.

14. Közlekedés és szállítás

A globalizáció jelensége világszerte felgyorsította a mobilizációt, mind a személyek, mind az áruk, szolgáltatások vonatkozásában. A városi agglomerációk kialakulása, a városi népesség növekedése növelte a szállítási és utazási kényszereket, mind a településen belül, mind a vidék vonatkozásában. A város – vidék közötti ingázás (munka, hétvégi, szórakozás) szintén növelte a

közlekedési, szállítási igényeket. Nagyon sok a helytelen szemléletből, viselkedésből következő fölösleges, valójában céltalan helyváltoztatás.

A vidéki kis- és közepes piacok fejletlensége, a helyi kínálatok szűkössége miatt nőtt az utazási kényszer a város irányába. A városon belüli intézményi centralizáció ugyancsak növelte a mobilitási kényszert: „be kell járni a centrumba”. Ezt csak fokozta a városperemi bevásárló helyek létesítése, amelyek pedig a „ki kell járni a városból” kényszerét is létrehozta. A közlekedés növekedésével nőtt az energiafelhasználási igény, és nőtt bizonyos szennyezőanyagok kibocsátása is, annak ellenére, hogy a korszerűbb közlekedési eszközök miatt jelentősen csökkent a fajlagos szennyezőanyag-kibocsátás, de az állomány és a futásteljesítmény növekedése ezt az eredményt felülírja.

A tömegközlekedésről az egyéni közlekedésre való átváltás általános volt a múltban. A személygépkocsi használat növekedett, ahogy a jövedelmek növekedtek, a forgalmat alig, vagy csak időlegesen vetette vissza az üzemanyag árának növekedése. A gazdasági válságban megtorpantak ezek a tendenciák, először a gépkocsi eladása, majd az üzemanyag vásárlás esett vissza. Ma már megfordulni látszik a tendencia, az egyéni közlekedési módról, sokan kénytelenek visszaváltani a tömegközlekedésre. Ugyanakkor a tömegközlekedési eszközállomány alkalmatlan a növekvő kereslet magas szintű kiszolgálására.

A közlekedés és szállítás külső költségeit (negatív externáliák) a társadalom nem ismeri, ezért a közlekedés eszközeit használóknak nincs is tudomása az általuk másnak okozott kárról. Az ezzel kapcsolatos tudatosság szintje nagyon alacsony. Az autózás kényelmi, és státuszkérdéssé, egyben az elszigetelődés eszközévé is vált.

A közlekedési és szállítási igények növekedése csak akkor állítható le, ha pontosan ismerjük azok hajtóerőit. Ahelyett, hogy gerjesztjük ezeket az igényeket, hogy állandóan igyekszünk infrastruktúrákkal kiszolgálni, és hogy ezért állandó létesítési és fenntartási költségekbe verjük magunkat, ésszerűsíteni kell a közlekedési, szállítási igényeket. A probléma kulcsa a helyi termelés és szolgáltatás, a helyi kereskedelem, a helyi megélhetési lehetőségek bővítése. Ami helyben is megtermelhető, annak nem szabad lemondani a megtermeléséről, mert nemcsak csökkenti a szállítási távolságokat, de társadalmi előnyöket is biztosít a helyi lakosságnak, mivel jövedelmet teremt.

Át kell gondolni a városon belüli és kívüli funkciókat, és a jövő városszerkezetét már úgy kell tervezni, hogy ésszerű elérhetőségek alakuljanak ki. Gondolni kell arra az időre, amikor túl drága lesz az időnk, és az energia ahhoz, hogy fölöslegesen utazgassunk. Ezt leginkább egy több-központú várossal lehet elérni. Különösen indokolt ez egy olyan hosszan elnyúló város esetében, mint Miskolc. A jelenlegi szerkezet néhány összekötéssel javítható. Újra szempont kell, hogy legyen, hogy mit mivel, mennyi idő alatt lehet elérni.

A fölösleges és kényszer-mobilizáció megszüntetése, az ésszerű autóhasználat érdekében tájékoztató programok, ösztönzők bevezetése ajánlott. Tudatosítani kell a lakosságban, hogy egy hónapban mennyi időt tölt az autójában, mennyibe kerül neki egy kilométer. A tudatosítás érdekében interneten elérhető kalkulátorral kell segíteni az embereket, hogy kiszámolhassák a közlekedésre fordított teljes költségüket, és megismerhessék közlekedési szokásaik külső társadalmi és környezeti költségeit is. Tele autó programokkal, közösségi gépkocsi használatlall kell mérsékelni az utazások számát, egyben javítani a családok együttműködését.

Tudatosítani kell a tömegközlekedési módok alacsony társadalmi költségeit az egyéni utazási móddal szemben. Széles körben kell propagálni, és fejlesztésekkel elősegíteni a gyalogos, kerékpáros, és közösségi közlekedést. Meg kell ismertetni a különböző közlekedési módok összefüggéseit az egészségmegőrzéssel. Értékké és szokássá kell tenni a gyaloglást, kerékpározást. Ha egy autótulajdonos gyalogol, kerékpározik a városban, akkor autóként is jobban ügyel a gyalogosokra, kerékpárosokra.

15. Hulladékgazdálkodás

Két, ellentétes irányú folyamat figyelhető meg a városban. Egyrészt a nehézipari tevékenység alábbhagyása miatt jelentősen csökkent az ipari hulladékok mennyisége, másrészt a termelői és fogyasztói szokások változása miatt folyamatosan növekszik a lakosságnál, intézményeknél keletkező hulladék. Az alacsony környezetkultúra jelzője a városban a felhagyott területeken, vagy a város peremén az elszórt, szándékosan lerakott hulladék mennyiségének gyarapodása. Ez nem speciálisan miskolci tendencia: a fogyasztói társadalom, a növekedésre orientált gazdaság velejárója az eldobható, gyorsan hulladékká váló termékek tömege. Ugyanakkor semmilyen helyi speciális intézkedés nincs, ami ezt megakadályozná. Mindez annak ellenére történik, hogy az európai hulladékgazdálkodás első számú célja a hulladék-keletkezés megelőzése.

Miskolc biztonságos hulladékkezelése megoldottnak látszik a korszerű lerakó kialakítása és a Nádasrét bezárása után, de szem előtt kell tartani, hogy az ilyen megoldások nem ösztönözik a hulladék megelőzésre. Továbbá a hulladékok mozgatása és elhelyezése anyag- és energia igényes. A megkívánt szabályozás ellenére is sok szerves hulladék kerül lerakásra, ami terheli a környezetet, hozzájárul az ÜHG kibocsátáshoz. A hulladék-gazdálkodásból, valamint a szennyvízkezelésből származik a teljes ÜHG kibocsátás 6-7%-a. A lakosság fogyasztói szokásai, tájékozatlansága, nemtörődősége kapcsán toxikus hulladékok, nehézfémek, szerves szennyezők kerülnek a szilárd és folyékony kommunális hulladékba, ami megakadályozza a hulladékok újrahasznosítását.

A hulladékok önkéntes alapon történő visszagyűjtésére kialakított hulladékszigetek nagyon korlátozott választ adnak a problémára, miközben csökken a betétdíjas hulladékok köre. Jó, de szintén korlátozott hatáskörű kezdeményezés a komposztálási program. Noha a programnak több intézkedési területe van, a kialakult érdekeltségek miatt, végrehajtása csak a házi komposztálásra korlátozódik, aminek a fő erénye inkább a lakosság tudatformálásában található meg.

A hulladékok keletkezésének megelőzése nem hulladékgazdálkodási feladat, hanem a termelői és fogyasztói szerkezet megváltoztatásának a függvénye. A hulladékok keletkezését csökkenthetjük hatékonyabb anyag és energiafelhasználással, de a termelés és fogyasztás ciklusba rendezése segít visszailleszteni a hulladékot a termelés folyamatába. Ehhez tudatosan tervezett vertikális helyi, vagy térségi gazdaságra van szükség, ahol az egyes termelési folyamatok más termelési folyamatok hulladékaira épülnek. Ilyen helyi gazdaságot mozdíthat elő a javasolt közösségi gazdaság, amelynek termékeit a fenntarthatóság szempontjai szerint szükséges minősíteni. A minősítés során kizárhatók azok a természetidegen, toxikus anyagok, amelyek a hulladékok újra-használatát, vagy hasznosítását ellehetetlenítik.

A lakossággal széles körben meg kell ismertetni a fenntartható életmóddal kapcsolatos gyakorlati ismerteket, hogy a piacon a környezetbarát terméket válasszák. Ehhez adhatnak segítséget a forrás- és látogató központok, továbbá az iskolai környezetnevelési programok.

Rá kell döbbernünk, hogy a hulladék érték. Vagy fizetünk azért, hogy a szolgáltató megszabadítson ettől bennünket, vagy mi magunk fordítjuk a saját hasznunkra. A szerves hulladékokat egyrészt komposztként, másrészt közösségi gazdaságokban biogázként energiatermelési célokra kell hasznosítani. A toxikus anyagok kizárásával el kell érni, hogy ezek a szerves-anyagok visszakerüljenek a forrásuk helyére, a talajba. A hulladékokat nyersanyagként kell biztosítani és felhasználni a közösségi gazdaságokba, hogy azokból hasznos áruk és munkalehetőségek teremthetők.

16. Városszerkezet, terület felhasználás

A települési szerkezet sokáig követte a természetföldrajzi adottságok nyújtotta lehetőséget, a Szinva-völgy a város egyik telepítő tényezője, és Miskolc sokáig annak mentén terjeszkedett, csak nagyon kis mértékben kapaszkodott fel a dombok oldalára. Ezt a hagyományt a hatvanas évek szocialista ipartelepítési és városfejlesztési politikája felülírta, amikor is mániákus növekedési kényszert érzett a város, hogy első legyen a vidéki városok rangsorában. A növekedés egyrészt a perifériákon lévő települések bekebelezéséből, másrészt a vidékről eleinte ingázó, majd letelepített családokból került ki. A lakótelepek építése ezt a célt szolgálta, amelynek következtében a földrajzi adottságokkal nem törődve beépítésre került az Avas déli lejtője, majd pedig gerince is. A belvárosban az egykori céhes negyed, és környékének már erősen szlamosodott terület részét cserélték le bérházakra, és ezzel egyben megoldani vélték annak problémáját.

„Az ember legyőzi a természetet” ideológia természetesnek tartotta, hogy nem kell figyelembe venni a környezeti adottságokat, és az akkor végtelennek tűnő energiabőség és olcsóság semmilyen környezeti szempontot nem vett tekintetbe. Ennek megfelelő kivitelezésben épültek a közművek, a lakóházak, az intézmények, és az ezeket kiszolgáló közlekedési rendszerek. Természetes, hogy klimatikus, zöldfelületi szempontokat sem vettek figyelembe, az emberek mindenáron történő elhelyezésével foglalkoztak, de ügyet sem vetettek a létminőségükre. Minden próbálkozás ellenére Miskolc erősen egycentrumú város maradt, a lakótelepi szolgáltató centrumok nem képesek a városlakók várossal szemben támasztott igényeinek kiszolgálására. Ezen a későbbi pláza- és hipermarket építési kísérletek próbáltak segíteni, amelyek egy másféle fogyasztói kultúrát, mondhatnánk életmódot honosítottak meg. Ez meglehetősen ellentétes hatást gyakorolt a város központjára, annak korábbi funkcionális megváltozását okozta. Ehhez járult hozzá a belvárosi üzlethelyiségek nehezen megfizethető költsége, amely meghatározta az itt elérhető szolgáltatások körét. Ezen kívánnak segíteni az ünnepnapok vásárai, a fesztiválok sátoros eseményei, amelyek azonban csak ideiglenesen képesek funkciókat adni, vagy más értelemben túlzott terheléseket létrehozni.

Miskolc változatos természeti környezettel van körülvéve, amely a hegyvidék és a síkvidék élőhelyeinek találkozásából fakad. Ezt a kedvező természetföldrajzi, ökológiai helyzetet azonban a városvezetők soha sem tartották értéknek, és főleg nem szempontnak a város terjeszkedésében, inkább akadálynak fogták fel. Végül, mivel a Bükki Nemzeti Park irányába nem lehetett jelentősen terjeszkedni, a város síkvidéki területe felé történt a növekedés. Ugyanakkor ezek többnyire nedves, víz által meghatározott élőhelyek, főleg mocsárrétek, kisebb részben mezőgazdasági területek voltak. A rendszerváltoztatás utáni városnövekedés ebben az irányba valósult meg, jelentős méretű zöldmezős beruházások jöttek létre. Hasonlóképp a közlekedési infrastrukturális fejlesztések is torlódtak ezeken a területeken. A kiválasztásnál nem vették figyelembe az éghajlatváltozás okozta extrém időjárási körülményeket, (ami 2010-ben látványosan megmutatta következményeit), és nem törődtek azzal sem, hogy gyakorlatilag felszámolták azokat az ökológiai folyosókat, amelyek egyrészt a vízfolyásokat, másrészt a hegyvidéki dombságról lefutó völgyeket kísérték.

A város ezen kiterjedése, a lakóterületekhez képest periférián lévő szolgáltató egységek megközelítése a szállítók és vásárlók által, tovább gerjesztette a forgalmat. Ugyanakkor számos épület maradt funkció nélkül a város különböző pontjain, illetve nem nagyon haladt előre a barna-mező területek rehabilitációja és újrahazsnosítása. Pedig a barna-mezők a város örökségei, ráadásul a DAM a város belső magja, a volt gépgyár és kapcsolódó létesítmények kiterjedt területet foglalnak el. Jövőbeli funkciójuk átgondolása, illesztésük a város szerkezetéhez és életéhez is, jelenleg körvonalazódik.

Annak ellenére, hogy kiterjedt barna-mezőink vannak, a város építkezései rendre a zöldterületek rovására történtek, mintha ezzel is csökkenteni kívánták volna a zöldterületekkel való törődés szükségességét.

Mindezen negatív tényezők ellenére Miskolc környezeti tényezők tekintetében országos szinten is igen kiemelkedő helyzetben van: Hatalmas előnyt, zöldfelületi tőkét jelent a város számára a Bükk hegység erdeinek közvetlen közelsége, a vízfolyásokkal való ellátottság, a természetközeli területek viszonylagos bősége. A kiváló természeti adottságok (erdős hegységek, élővízfolyások, barlangok és barlangfürdő) jelentős kulturális örökség értékeket is hordoznak.

A város szerkezeti szempontból valójában kedvező helyzetben lehetne a zöldterületek vonatkozásában, hiszen a Szinva völgyben hosszan elnyúló városi gerincről könnyen elérhetők a környező dombságok. Sajnos azonban ezek csekély szerepet játszanak a város életében, mivel ezeken a perifériákon a városból kiszorult, vagy éppen a városba menekülő rétegek próbálnak lakhatást, megélhetést találni. Ennek következtében az egykor gazdagodni látszó, korábban zártkerti területek leromlottak, s városi menekültek menedékei lettek. Jelentősen sérült az a funkció is, ami hozzájárult a családok önerőből történő élelmiszer ellátásához, illetve értelmes elfoglaltságot nyújtott sokak számára.

Reménykeltő kezdeményezés ezeknek a területeknek a rehabilitálására a Miskolci Agrokultúra Kft., mint a Miskolc Holding Zrt. tagvállalatának létrehozása, amely a város mezőgazdasági területeinek a hasznosítását, a földalapú- és egyéb támogatások igénybevételét, továbbá különböző jövedelemszerzési célú mezőgazdasági és energetikai tevékenységek fejlesztését irányozta elő.

Jelentős, immár krónikus probléma a város központjában lévő történelmi Avas elhanyagoltsága, amely pedig hatalmas lehetőséget kínálhatna a kikapcsolódásra, a kulturált szabadidő eltöltésre.

A kedvező természetföldrajzi elhelyezkedés ellenére a városban nincs területileg folyamatos, összefüggő zöldfelületi rendszer. Ennek következtében a természet által nyújtott ökológiai szolgáltatásokból a város lakói nem tudnak teljes körűen részesülni. A belterületi közcélú zöldfelületek eloszlása egyenetlen, a zárványokban megmaradt természeti elemek túlhasználtak, környezeti értékük csökkent. Ezen segíthet a zöld város megközelítés, a miskolci Green City program, amelynek fő eleme az összefüggő zöldfelületi rendszer kialakítása. A rendszer kiemelten fontos elemei, gerincei (természetes vizek és parti sávjaik, nagy kiterjedésű városi zöldfelületek és a várost körülölelő természetes ökoszisztéma) azonban megvannak, ezek tudatos fejlesztése nagy potenciált rejt magában.

Fenntarthatósági szempontok szerint át kell világítani a város területrendezési tervét. Ki kell alakítani a fenntarthatóság feltételeit kielégítő területhasználat szabályozási rendszerét. Moratóriumot kell hirdetni a zöldfelületek további felhasználásának megtiltása érdekében. A város képét rontó, üresen, elhanyagoltan álló telkeket, és un. barna-mezős területek rehabilitálni kell, erre kötelezni kell a tulajdonosokat. A rehabilitált telkeknek szabályozottan kell jövőbeni funkciót találni. Környezetbarát alternatíva lehet a kihasználatlan iparvágány villamos közlekedésre alkalmassá tétele a korábbi iparterületek bekapcsolására a város vérkeringésébe.

Elsőséget kell, hogy élvezzen a városban, és a közigazgatási területén található még természetes megtartású területek megőrzése, és a sérült területek rehabilitációja. Rehabilitálni kell a város ökológiai hálózat rendszerét, ennek figyelembevételével kell a területrendezési tervet felülbírálni. A rehabilitáció és a megőrzés érdekében jobban kell használni az önkéntességben rejlő lehetőségeket. Intézmények, vállalatok, civil szervezetek vállalhatnak gondnokságot egy-egy terület felett (területgondnoki rendszer).

Rehabilitációs programot kell kidolgozni az Avas megmaradt zöldfelületeinek rendezése érdekében. Költséges fejlesztési elképzelések helyett az önfenntartó, természet közeli állapot

megvalósítására kell törekedni. Lépéseket kell tenni azoknak a már létező terveknek a megvalósítása érdekében, amely a történelmi Avas rehabilitációját célozzák, és bekapcsolják az avasi pincesorokat a belváros kulturális életébe.

Meg kell tisztítani a várost és környékét az elhagyott hulladékoktól, szigorúan büntetni kell az illegális elhelyezést. Ennek a feladatnak a végrehajtásában is az önkéntes területgondnoki rendszerre kell támaszkodni, amelynek keretében egy-egy közösség vállal gondnokságot az általuk kiválasztott közterek felett, ahol közösségi célokat valósítanak meg.

Az Agrokultúra Kft. koordinálásával rehabilitálni kell a várost körülölelő dombsági területeket, itt kell biztosítani a közösségi kertgazdaságok helyigényét, a terület gondnokságába pedig be kell vonni a közösségi kertgazdaságokat. Létre kell hozni az ökológiai közösségi kertgazdaságok intézményrendszerét, a fenntartó gazdálkodás tudás és információs központjait.

A fenti célokat és feladatokat a „Green City Program” keretében kell összehangolni és megvalósítani.

*A rendszerszemléletű gondolkodásmód szempontjából fontos, hogy a **zöldfelületet, zöld infrastruktúrát, mint fogalmat terjesszük ki és a lehetőségekhez mérten értelmezzük minden lehetséges területhasználati mód vonatkozásában** (erdő, magán és közcélú városi zöldfelületek, intézményi területek, kertes mezőgazdasági területek korlátozott és korlátlan használatú mezőgazdasági területek, ipari területek, stb.).*

VIII. ESZKÖZÖK, AMELYEK ELINDÍTHATJÁK A FENNTARTHATÓSÁG IRÁNYÁBA MUTATÓ VÁLTOZÁSOKAT

Hogyan hozhatjuk el a mai ember számára mindazt, amit egy fenntartható társadalom modellje megkövetel?

Olyan eszközrendszerekre van szükség, amelyek támogatják:

- a jó erkölcs kialakulását
- az emberek közötti, és az ember természet közötti helyes viszonyrendszer – kultúra – kialakulását
- az emberek szellemi, lelki, érzelmi és testi egészségének megőrzését, a betegségek megelőzését
- magas szintű környezeti tudatosságot
- a fenntartható életmódot
- a fenntartható életmódhoz szükséges ismeretek elsajátítását
- az innovatív, helyben hasznosítható ismeretek megszerzését
- a termelő munka gyarapodását
- a magas hozzáadott értéket
- a leszakadt rétegek vállalkozását és foglalkoztatását, a kiszámítható méltányos jövedelemszerzést
- a versenyhátrányok leküzdését
- a helyi piac kínálati és keresleti oldalának javítását
- a térségi együttműködést, a város-vidék szerves kapcsolatainak helyreállítását
- külső forrásoktól való – tőke, energia, ismeretek - függetlenítődést
- a helyi természeti erőforrások fenntartható használatát
- a fenntartható termelés és fogyasztás szerkezetét
- a természeti környezet megőrzését

A. A jó önkormányzás eszközei a fenntarthatóság érdekében

A.1. Tervezés

Egységes tervezési rendszert kell felépíteni, ami biztosítja a különböző tervezési dokumentumok illeszkedését és megfelelő egymásra épülését. Meg kell alkotni a város jövőképét, az ahhoz vezető átfogó hosszú távú stratégiát, a középtávú tervet és rövid távú programot. Az egyes projekteket a tervnek megfelelően előre kell elkészíteni, a szükségleteknek és nem a forrásoknak alárendelve. A meglévő terveket, programokat fel kell frissíteni, és be kell ágyazni az egységes tervezési rendszerbe.

Minden tervezési lépést koncepcionális szinttel kell kezdeni, és már a koncepció kialakításába be kell vonni az érdekelteket és érintetteket. A tervezés minden szakaszában biztosítani kell a nyilvánosságot. A városnak protokollt kell létrehozni az érintettek és érdekeltek bevonása érdekében, és azt ismertté kell tenni.

Minden tervhez és programhoz fenntarthatósági hatásvizsgálatot kell készíteni, ami feltárja azok várható társadalmi, környezeti és gazdasági következményeit. A hatásvizsgálati folyamatnak párhuzamosan kell folynia a tervezéssel. A városnak hatásvizsgálati protokollt kell készíteni és elfogadni.

A jó tervezés, a fenntarthatóság elveinek megfelelő tervek érdekében a tervezésben érintett minden személlyel meg kell ismertetni a fenntarthatóság elveit, azokat az értékeket, amelyeket a tervezésnek ki kell elégítenie. Ennek érdekében évente egyszer képzési programot kell szervezni a tervezésben érintettek számára.

Elsődleges, hogy a fenntarthatóság mint prioritás beépüljön a várospolitikába, a döntéshozásba, s a szabályozásokon keresztül a lakók mindennapjaiba. (Ebben nagy szerepe van az ismeretterjesztésnek, szemléletformálásnak és különböző szektorok közti kommunikációnak.) Integrált operatív folyamatmenedzsment szükséges, mely biztosítja, hogy minden (bármilyen területet érintő) városfejlesztési projekt a gondolat felmerülésétől a tervezésen, pályázatáson át a kivitelezésig-fenntartásig tartalmazza a fenntarthatóságot mint elsődleges szempontot.

A városvezetés elhatározása szerint a fenntarthatósági elvek és szempontok gyakorlatba építésére alkalmas ún. Green City Minősítő Rendszert, (a Green City Mozgalom által megismertetett szempontrendszer, ld. melléklet) a város illetékességi területén folyó összes fejlesztésénél alkalmazni fogja, így biztosítva a fentebb említett tervezési integritást. A szempontok beépüléséről és érvényesüléséről a tervekbe és a megvalósult projektbe a Green City Mozgalom operatív szerve igazolást állít ki akkreditáció formájában.

A.2. Jó döntéshozás

Javítani kell a döntéshozás minőségét. A döntések fenntarthatósági szempontjainak érvényesítése érdekében jobb minőségű, egyszerűen elérhető információkra van szükség. A nyilvánosság információhoz való hozzájutását, a döntésekbe való részvétel lehetőségét az Aarhusi Egyezményre kell alapozni.

A döntéshozás minőségének javítása érdekében a városlakók, vagy egy-egy döntés által speciálisan érintettek rendszeres visszajelzésére van szükség. A város lakóinak általános megelégedettségének mérésére be kell vezetni a „megelégedettségi indexet”, amit időközönként, de legalább két évente célszerű megvizsgálni.

A képviselői munka eredményességének erősítése érdekében javítani kell a választott képviselők képviseltekkel való kapcsolatrendszerén.

A döntéshozást támogató társadalmi testületeket kell működtetni. Javasolt egy Fenntartható Fejlődési Bizottság létrehozása, amiben-köztisztelőben álló személyek kapnának meghívást, és amely a várost érintő stratégiai döntésekhez nyújtana segítséget. A város ügyeiben, a demokráciában való hit, és tényleges részvétel megerősítése érdekében javasolt létrehozni a Fiatalok Tanácsát is, amelyben a 25 év alatti korosztály szólalhat fel a várost érintő kérdésekben, hiszen a döntések leginkább az ő jövőjüket érintik majd. Meg kell találni a kirekesztettek felszólalásának intézményes módját, hogy a közélet perifériájára került embertársaink szempontjait, véleményét, gondjait a döntéshozók közvetlenül megismerhessék. A döntéshozás mechanizmusában erősíteni kell a független társadalmi véleményezés lehetőségét, az érintettek és érdekeltek véleményének közvetlen kikérésével.

Az eseti döntésekkel kapcsolatban a döntést megelőzően célszerű ismertetni a döntési változatokat, és a visszajelzés érdekében „megelégedettségi barométer” működtetni, amelyekből a döntéshozók megismerhetik a városlakók előzetes véleményét egy-egy döntés fogadtatásáról.

A döntéshozást kiszolgáló, egyben a döntéseket végrehajtó szervnek érthető, használható, és részérdekektől mentes módon kell előállítani az információkat. Ennek érdekében az elkülönülő szakterületek együttműködésére, ennek hiányában pedig szervezeti integrációjára van szükség. Meg kell vizsgálni, hogy milyen szervezeti keretben biztosítható legjobban az egyes szakterületek érintkezése, az átjárhatóság és átláthatóság. A végrehajtó intézményben rendszeresen alkalmat kell teremteni arra, hogy a döntéshozók és a végrehajtó apparátus megismerhesse egymás véleményét.

Gondoskodni kell a végrehajtó szervezetben dolgozók fenntartható fejlődéssel kapcsolatos ismereteinek, szemléletének gondozásáról. Ennek érdekében rendszeresen, de évente legalább egyszer képzést kell szervezni a dolgozók számára. A végrehajtó apparátusban minőségbiztosítási rendszert kell működtetni (nem elég megszerezni a tanúsítást), ami a kitűzött célok teljesülésének mérését, elérését biztosíthatja.

A.3. A helyes támogatási rendszer

A mai támogatási rendszerek kevésbé alkalmasak a társadalmi és környezeti problémák bekövetkezésének a megelőzésére. A „fejlődést” támogató programok általában kimerülnek az infrastruktúrák fejlesztésében, amelyek társadalmi hasznossága nem terül szét egyenletesen a közösségben. A helyes támogatási rendszernek a közcélokat, a közjót kell támogatnia, mivel közpénzből valósul meg. Néhány ilyen célterület a következő:

A tudásigényes, bölcs társadalom kialakítása

A szerves tanulást, a testi, lelki, szellemi, érzelmi fejlődést szolgáló minden tevékenységi formát támogatni kell. Biztosítani kell azonban, hogy a tevékenységek szemlélete és tartalma megfeleljen a fenntarthatóság értékeinek. A szervezett oktatás finanszírozása nyilván az állam feladata, így itt az azon kívüli törekvésekről van szó.

Megelőző intézkedések a szociális és egészségügyi ellátásban

Hangsúlyozni kell a preventív intézkedések támogatását, hiszen ha a bajt nem előzzük meg, akkor a baj létrejötte a társadalmi költségeket növeli, s ezzel halmozottan hátrányos helyzetbe hozza a társadalom szereplőit. Ebben az esetben is az állami feladatokon túli közösségi kezdeményezésekről van szó.

Az egyének, közösségek erkölcsi fejlődését segítő programok

Közösségek fejlődését elősegítő közösségi műhelyek támogatása, amelyek a közösségek

erkölcsi normáinak, értékeinek fejlődését tűzik ki célul. A diszkrimináció felszámolására törekvő programok is ide tartoznak.

Fenntartó erőforrás-gazdálkodást szolgáló kutatás-fejlesztés és innováció

Minden olyan kutatás-fejlesztés, amely a meglévő társadalmi és környezeti problémák mérséklését célozza, és ezzel mérsékli a negatív externáliákat, közpénzből támogatandó.

Nonprofit szolgáltatások

Közpénzből célszerű támogatni azokat a szolgáltatásokat, amelyekért a szolgáltató nem tud, vagy nem is akar ellenszolgáltatást szedni. Ilyen területek lehetnek az élet minden területén: életviteli, lelki, jogsegély, környezeti információk, látogató központok, stb.

Természetes élőhelyek rehabilitációja, közcélú zöldterületek létesítése és fenntartása

Ezek a tevékenységek olyan közhasznú tevékenységek, amelyek a múlt negatív örökségeit számolják fel, ellenkező esetben azok hatása térben és időben kiteljesedhet. A létrehozott zöldfelületek javítják az ökoszisztéma szolgáltatások minőségét, a köz javát szolgálják.

B. Integráló eszközrendszerek a helyi gazdaság élénkítése, a szociális igazságosság és a környezeti erőforrások fenntartható használata érdekében

A helyi közösségi gazdaság eszközrendszere

A szegénység enyhítése a különböző szegénységi szinteken csak úgy lehetséges, ha biztosítjuk a jövedelemteremtés feltételeit mindazoknak, akik ezzel nem, vagy csak szűkösen rendelkeznek.

Ezek a feltételek:

- Hozzáférés a természeti erőforrásokhoz
- Hozzáférés a munkaeszközökhöz
- Hozzáférés a megfelelő ismeretekhez
- Hozzáférés az információkhoz
- Hozzáférés a tőkéhez
- Hozzáférés a piacokhoz
- Hozzáférés a helyhez, ahol a munka elvégezhető

A fenntarthatóság feltétele, hogy lehetőleg ezekkel együtt rendelkezünk, ha nem egyedül, akkor közösségi szinten. Azért van szükség tehát az együttműködésre, hogy az egyenként korlátozottan rendelkezésre álló feltételek, együttműködve teljessé váljanak. Ezt nevezzük közösségi gazdaságnak. Célunk egy ilyen helyi, közösségi gazdaság létrehozása, amelynek a legfontosabb ismérve, hogy megfelel a fenntarthatóság feltételeinek. Ez a gazdaság a jogos emberi szükségleteket és nem az indokolhatatlan igényeket kívánja kielégíteni. Az együvé tartozást kifejezendő egy olyan közvetítő jelre van szükség, amelyet a közösség saját körben használ. A gazdaságban ez a jel a pénz, a közösségben pedig egy ezt helyettesítő eszköz a pénzhelyettesítő. Azért is szükség van ennek a létrehozására, mert abból a gazdaságból, amit a pénz működtet, a szegények kiszorultak. Vagyis a helyi gazdaság potenciális szereplői számára nem áll rendelkezésre elegendő pénz, helyesebben mondva mivel ahhoz csak drágán lehet

hozzáférni, erre nincs mód. Azt a sokat emlegetett versenyképességünket úgy tudjuk javítani, ha másokhoz képest olcsó hitelhez juttatjuk a közösségi gazdaság szereplőit, ha azok ez által helyi, eladható termékeket tudjanak előállítani, és akik az így megkeresett jövedelmükből képesek mások helyi termékeit fogyasztóként megvásárolni. Ezzel lehetővé válik, hogy több ember kapcsolódjon be a termelésbe és fogyasztásba, és csökkenjen a jövedelemszegénység. Egyetlen dologra kell nagyon ügyelni, hogy ebből a növekedésből ne keletkezzen még több terhelés a környezetre. Ezt kívánja biztosítani az, hogy egy olyan helyi, közösségi gazdaság kerül kialakításra, amelyben a részvétel feltétele, hogy az előállított áruk és szolgáltatások megfeleljenek a fenntarthatósági feltételeknek. Ez látszólag megszorítás, hiszen több olyan árut ismerünk jelenleg, amely nem felel meg ennek a kritériumnak, mint amennyi megfelel. Nos, éppen az adja ennek a közösségi gazdaságnak a másságát és fejlődésének hajtóerejét. Itt újra van szükség, és nem régire, vagyis van ok arra, hogy egy ilyen gazdaságba befektessünk, hogy újat termeljünk. Ugyancsak van ok és szükség a fenntartható erőforrás-gazdálkodás innovációjára, egy magasabb hozzáadott érték előállítására. Ha olcsóbban tudunk termelni, mert nem terhel bennünket drága hitel, ha jobbat tudunk termelni a magas környezeti hatékonyság miatt, akkor képesek leszünk versenyezni a hasonló árukkal, szolgáltatásokkal.

A közösségi gazdaság feltételei:

- Közvetítő jel, jelen esetben pénzhelyettesítő
- Közösség, együttműködési készség
- Az érdekek jelenléte
- Fenntarthatósági feltételek,
- Etikus, szolidáris gazdaság
- Olcsó hitel
- Támogató szolgálat

B.1. Közvetítő jel, pénzhelyettesítő

A pénz kibocsátása állami monopólium. Ugyanakkor az európai- és a hazai jogrend is lehetővé teszi a pénzhelyettesítők, pl. elektronikus vagy papír alapú utalvány, kibocsátását. A jogszabályi megkötés, hogy a pénzhelyettesítőnek 100%-os, valódi likvid pénz fedezettel kell rendelkeznie (ez a fedezet lehet Ft, Euró, de bármely deviza is). Ez az utalvány a gazdaság szereplői, az együttműködő partnerek között, megegyezésük esetén – mint csereeszköz - teljes mértékben átveheti a pénz szerepét.

A pénzhelyettesítő úgy jön létre, hogy azok, akik ilyet szeretnének használni, a forintjukat, vagy devizájukat átváltják pénzhelyettesítőre, és a fedezetet a kezelő szervnél (szövetkezet, vagy megbízott bank) kamatoztatják. Fedezetükhöz visszaváltással jutnak hozzá. (A visszaváltást megegyezés szerinti illeték terheli). Ugyanakkor a pénzhelyettesítő nem kamatozik, annak érdekében, hogy forgása ne akadjon el a gazdaságban, azt ne tartsa senki vissza a pénz cserefunkciójától, és így elegendő csereeszköz álljon rendelkezésre.

B.2. Közösség

Szükség van egy olyan közösségre, akik tudatosan vállalják, hogy a pénzhelyettesítőt használják. Őket, mint termelőket, szolgáltatókat és fogyasztókat kapcsolja össze a pénzhelyettesítő. Erre azért is szükség van, hogy legyen egy olyan kör, aki elfogadja a pénzhelyettesítőt, hiszen arra senkit sem lehet kényszeríteni. A közösség létezésének több jogi formája is lehetséges (pl. klaszter, szövetkezet), de ezt a közösség döntésére és a célszerűsége

kell bízni.

A közösség célja, hogy tagjai számára a szűkösen hozzáférhető pénz helyett, könnyen kezelhető és olcsó pénzhelyettesítőt biztosítson, és használatával támogassa a helyi gazdaság szereplői közötti együttműködést, tagjainak gazdasági előnyöket biztosítson.

B.3. Érdekek

A rendszer működtetésével egy közvetlen és egy közvetett érdek valósítható meg. A közvetlen érdek, hogy amíg valaki a pénzhelyettesítővel bonyolítja le a cseréit, addig a számláján a fedezet kamatozik. Ha valaki elkölti a pénzét, az nem kamatozik, viszont, ha elkölti a pénzhelyettesítőt attól a pénze még kamatozik. Igaz, csak akkor válthatja vissza, ha rendelkezik pénzhelyettesítővel, viszont a kamat ennek hiányában is megilleti. A közvetett haszon, hogy kialakul egy helyi gazdaság, aminek az egész város a haszonélvezője lesz, hiszen gyarapodik a köz, a polgárok, és többen jutnak jövedelemhez.

B.4. Fenntarthatósági feltételek

A fenntarthatóság érdekében a helyi gazdaságot a fenntartható termelői és fogyasztói mintázatnak megfelelően kell kialakítani. A jelenlegi termelői és fogyasztói mintázatok átalakításának iránya az anyag- és energia intenzív termékek és szolgáltatások körétől, az anyag és energia szegényen keresztül, a tudás és kultúra termelésének, fogyasztásának irányába mutat.

A fenntarthatóságot támogató termelői mintázatok alapja az integrált termékpolitika. Az integrált termékpolitika a következő szempontokra épül:

- Az energia- és anyagfelhasználás minimalizálása
- Megújuló, megújítható erőforrások használata
- Egynemű anyaghasználatra való törekvés
- Természetes úton lebomló anyagok használata
- A külső költségek (negatív externáliák) minimalizálása
- Teljes életút-tervezés a bölcsőtől a bölcsőig, körfolyamatokba kapcsoltság
- Újrahasználhatóság
- Magas minőség, tartósság
- Toxikus hatások kizárása a teljes életúton
- Magas hozzáadott érték, tudás és ötletigényesség
- Alacsony beruházásigény
- Helyi tudás és erőforrások használata
- Egyediség, eladhatóság

Az új fogyasztói mintázat alapelvei:

- Helyi identitás, a helyi termék választása
- Hosszú távú időtervek, kiszámítható fogyasztói igény
- Sokféleség
- Igény a természetesre, a környezetbarát termékre
- Együttműködés a termelők és fogyasztók között
- Szolidaritás, méltányosság a helyi termelővel
- A minőség választása a mennyiség előtt
- Kis távolságok, a helyi piacról a helyi áru beszerzésének elsősége
- A tájékozódás és tájékoztatás igénye

A fenntarthatósági feltételeknek megfelelő közösségi gazdaság a pénzhelyettesítő használatával, és a különböző termékek minősítésével különíthető el a ma működő gazdaságtól.

A közösségi gazdaságba való bekapcsolódásnak tehát nemcsak az a feltétele, hogy valaki pénzt ajánl fel fedezetnek, hanem azt is vállalja, hogy olyan termékeket bocsát piacra, amelyek megfelelnek a fenntarthatóság követelményeinek. A fogyasztó a termékek minősítéséről, és az ezt jelző védjegyről szerez tudomást.

A közösségi gazdaság szerkezetét nyilván a fenntarthatósági feltételek és a szükségek együtt fogják meghatározni. A fenntartható fejlődés feltételei között fontos a helyi kitermelés, a helyi erőforrások fenntartható használata, a szükségeket pedig valószínű az energia- és élelmiszerárak emelkedése fogja megszünteni. Ebből a megfontolásból kiindulva a közösségi gazdaság legfontosabb két célterülete az élelmiszer-termelés és az energiagazdálkodás lesz.

B.5. Olcsó, elegendő hitel visszatérülő alapból

Mivel a beruházásokhoz szükséges hitel a magas hitelkamatok miatt drága, és mivel drága nehezen termelhető ki, nagy a kockázata annak, hogy vajon megtérül-e egy-egy beruházás, és képes-e kitermelni a hiteleket. Ebben a helyzetben nyilván csak azok jutnak hitelekhez, akik megfelelő fedezetet tudnak felajánlani. A szegénységből való kitörésnek így esélye sincs.

A pénzhelyettesítő alkalmazása segíthet a hitelkamatok csökkentésében, de nem segíthet abban, hogy a szegények hitelekhez jussanak, vagy az olyan beruházások megvalósulásában, amelyek megtérülése csak hosszú távon lehetséges.

Másrészt vannak olyan típusú beruházások, amelyek úgy segítenek jövedelmet „termelni”, hogy megtakarítanak bizonyos kiadásokat. Tipikusan ilyen az energiatakarékosság, energiahatékonyság növelése. Ebben az esetben sincs azonban lehetőségük a szegényeknek, hogy akár csak támogatási forrásokat is igénybe vegyenek, hiszen hiányzik az önerő. Így a támogatásokhoz, közpénzekhez is azok férnek hozzá, akik képesek önerőt felmutatni, és a hiányzó részt hitelből biztosítani.

Mindkét probléma megoldásához részben olcsó, és elegendő hitelre van szükség, ráadásul olyanra, amely a szegények esetében a teljes beruházási költséget fedezi. Elegendő és olcsó hitelt szintén pénzhelyettesítővel lehet teremteni, abban az esetben, ha a közösségi pénzeket (ez lehet az adófizetők pénze, vagy a szövetkezet pénze) a pénzhelyettesítő fedezetére használják fel, és nem a direkt támogatásokra. Ez persze csak a kialakuló közösségi gazdaságban lehetséges, ahol létrejön a pénzhelyettesítővel történő csere.

Vagyis a város a támogatásra szánt forrásokat beviszi a szövetkezetbe, azt pénzhelyettesítőre váltja, és létrehoz egy visszatérülő alapot. A visszatérülő alap lényege, hogy az kamatmentes hitelt nyújt a beruházás teljes összegéig, viszont a kapott támogatást a megtérülés ütemében vissza kell fizetni.

A pénzen alapuló támogatási modelleknél a közösségi pénz elvész, nem térül vissza, ugyanakkor a pénz szűkössége csak kevés beruházás támogatását teszi lehetővé. Ennél a megoldásnál előnyként jelentkezik, hogy a pénz kamatozik a pénzhelyettesítő fedezeteként, az egyszerre kevés támogatási összeg idővel felhalmozódik, mivel visszatérül, és az új támogatási források is hozzáadódnak. Egy idő után, már arra sincs szükség, hogy új forrásokat vonjanak be. Ha hosszú távú, pl. tíz éves visszatérüléssel működő beruházásokat választunk akkor is tíz év múlva visszatérül az egész befektetett összeg, de menet közben is egyenletes elosztásnál az összeg tizede évente. A halmozódás és visszatérülés miatt nagyobb volumenű kamatmentes kölcsönöket bocsáthatunk a gazdaság rendelkezésére.

Fontos, hogy a visszatérülő alap beruházásai a produktív szférát érintsék, beleértve minden olyan termelői és fogyasztói magatartást, amely az előző termeléshez, fogyasztáshoz képest megtakarítást jelent. Szükséges a termelői és fogyasztói oldal kiegyensúlyozott hitelkihelyezése, hogy a kínálati és keresleti oldal együtt mozogjon.

B.6. Etikus, szolidáris gazdaság

Az állam vállalkozásokat, vagy éppen a lakossági beruházásokat támogató szerepe a versenyszabályok, vagy a túl sok szereplő miatt korlátozott. A közösségi, szolidáris gazdaságra azért van szükség, hogy ami tiltott, vagy korlátozott az állam számára, az nem tiltható egy közösség számára. A bennünket is sújtó piaci szabályok elől csak a tudatos közösségi együttműködéssel lehet kitérni. Ha tudatosan vásárolunk helyi árut, azzal segítünk a termelőt, és egyben segítünk magunkon, még akkor is igaz ez, ha esetleg drágábban jutunk hozzá egy helyi termékhez. Ehhez viszont ismeretekre és tudatosságra van szükség. Ha nem hozzuk helyzetbe a helyi termelőt, és tevékenységének feladására kényszerül, akkor a társadalom közös kalapjából költünk majd rá. Ha nem fogyasztunk egészséges ételt, akkor majd a társadalombiztosítás közös kasszájából kell a betegséget gyógyítani. Azért vagyunk nehéz helyzetben, mert mi soha sem látjuk, hogy mekkora is az a számla, amely reánk esik a közösből.

B.7. Támogató szolgálat

A közösségi gazdaság akkor működhet sikeresen, ha a gazdasági döntésekhez megfelelő információ, ismeret áll rendelkezésre. A lakosság, pláne a tájékozatlan emberek, egyedül nem képesek jó döntéseket hozni, ha nem ismerik a választási lehetőségeket, a választással járó előnyöket, hátrányokat. Pl. nem ismerik a takarékoság lehetőségeit, a hatékonyságnövelő beruházásokat, ha nem tudják, hogy hol vásároljanak, és mit vegyenek meg. A közösségi gazdaság egy nonprofit támogató szolgálat működtetésével segíthet ezen. A támogató szolgálat költségeit a szövetkezet működési költségeibe lehet beépíteni, ehhez nyilván egy magasabb kamathányad visszatartására van szükség (pl. 20:80). Más esetben a visszatérülő alapból nyújtott hitelek költségeibe lehet beépíteni a ténylegesen nyújtott szolgáltatás költségeit.

A támogató szolgálat felállítása olyan munkahelyeket jelent, amely a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos információk tárháza. További haszna, hogy értelmiségi rétegeknek ad egy nagy tudásbázison nyugvó, magas hozzáadott értéket képviselő foglalkoztatást. A támogató szolgálat, valamint a látogató-, és forrásközpontok egymást erősítve szolgálnák a lakosság és intézmények fenntartható életmóddal és fenntartható erőforrás-gazdálkodással kapcsolatos ismereteinek gyarapítását.

C. A társadalmi együttműködés, felelősségvállalás, a kölcsönös nagylelkűség erősítésének eszközei

A következőkben felvázolt program, mint ahogyan az előzőek sem, nem tesznek különbséget roma és nem roma ember között, hiszen nyilvánvaló, hogy az elszegényedett rétegek legnagyobb hányadát a romák alkotják. A program szegénységi program, és minden szegénynek szeretne lehetőségeket felkínálni, akik ezzel élni szeretnének. A programok közösségre, együttműködésre építenek, ahol elkerülhetetlen a roma és nem roma emberek együttléte, egymás megismerése, és a bizalom szükségessége.

C.1. Az önkéntesség, az összefogás ereje

Az önkéntesség ereje, a benne rejlő lehetőségek nincsenek megfelelő módon használva. Számos ember szeretne segíteni, akár közvetlenül munkával, akár számára már szükségtelen, de más számára használható eszközeinek felajánlásával. Az ilyen ajánlatok megvalósulására azonban egy jól elérhető információs és koordinációs pont nélkül kevés az esély. Sokszor az ajánlkozó maga keresgél egy megfelelő helyet, majd sikertelensége folytán lemond szándékáról.

Önkéntesek információs és koordinációs pontja

Ez egy interaktív webes hely, ahol információt lehet szerezni az önkéntes munka lehetőségeiről, és ahol regisztrálni lehet önkéntesnek, illetve a felajánlásokat is célba lehet juttatni. Ennek két módja lehet. Az oldalon feltett kereslettel közvetlenül össze lehet kapcsolni a kínálatot, vagy ha nincs rá kereslet, akkor a kínálat kerül fel az oldalra, és a szolgáltatók keresik az ajánlattevővel a kapcsolatot. Az oldalon tárgyi eszközöket is fel lehet ajánlani.

Az információáramlás megkönnyítése mellett fejleszteni kell az önkéntességi formákat is. Ez eddig helyesen alulról szerveződött, ugyanakkor a lehetőségek csak egy szűk skáláját fedti le. Az önkormányzatnak gerjeszteni, segíteni kell abban, hogy az önkéntesség új tevékenységi helyeket találjon, főleg ott, ahol a szükség fennáll, de még semmilyen válasz nem született.

Számos hazai és nemzetközi példából lehet ötleteket meríteni. Pl. idős-idős társalkodó (győri példa) iskolai tanulók látogatása idős embereknél (miskolci példa), önkéntes örökbefogadás (patakot, területet, védett állatot, épületet, stb.), vagy mentori programok (magyar család segít roma családot, jómódú család segít szegény családot, annak gyermekét a tanulásban, stb.) Ezeket a lehetőségeket az önkéntesek információs és koordinációs pontján fel kell ajánlani.

Területgondnoki rendszer

A városban és környékén található elhanyagolt területek rehabilitációja és megőrzése érdekében szükséges ösztönözni a területgondnoki rendszer létrehozását. Ennek lehet koordinátora a 2012-ben létrehozott Miskolci Agrukultúra Kft, aki biztosíthatja a szükséges területet, a gondnoksághoz szükséges ismereteket, szakirányítást, és eszközöket.

C.2. Esélyt a felemelkedésre

A szociális munkások sokat tesznek a társadalomból kiszakadt, többnyire elkülönült, elszegényedett emberekért, de a helyzetet többnyire már csak kezelni tudják, és nincs eszközük a megelőzéshez, vagy a folyamat visszafordítására.

A szegénység megelőzése és a mély-szegénységbe való süllyedés végső állapota között több minőségi lépcső van. Éppen ezért minden ilyen lépcsőhöz kell megfelelő intézményt tervezni, hogy az adott élethelyzet időben legyen kezelhető. Mielőtt valaki lefelé indulna a lépcsőn, segítsünk, hogy inkább felfelé indulhasson. A felemelkedés lehetőségét a közösségi összefogás szolgálja, amelynek során a megélhetéshez szükséges erőforrásokat a közösség biztosítja.

A közmunkaprogram próbál a fenti helyzeten enyhíteni, de nem képes annyi forrást mozgósítani, hogy mindenkinek jusson munka, illetve a fenntarthatósága a jövedelemszerzésnek nem garantálható. Pozitív kezdeményezés az olyan közmunka megvalósítása, ahol árutermelés történik, amely segít a program fennmaradásában. Pl. az Agrukultúra Kft. a Start közmunkaprogram keretében 2012 második félévében 33 fő közmunkás foglalkoztatását vállalta, és a program kiteljesülése esetén az önkormányzati konyhákat felében-harmadával ellátják hússal és zöldségekkel.

A javasolt rendszer a következő:

C.2.1. Bentlakásos közösségi otthon

A bentlakásos közösségi otthon azok számára nyújt lehetőséget, akik a legmélyebb szintig jutottak el. A mai gondoskodás odáig terjed, hogy egy-egy éjszakára valaki fedelet, ágyat kap, néha enni. Ugyanakkor nem kap lehetőséget arra, hogy visszafelé vegye az útját, hiszen a gondoskodás legfeljebb a halálát odázza el.

A közösségi otthon ennél többről szól, az ide bekerülő emberek valódi otthont kapnak, egy szobát és közösségi tereket. Lehetőség van családi bentlakásra is. A bekerülés feltétele a közösség szabályainak elfogadása. Az otthon szigorú protokoll szerint működik, a bentlakók rendszeres programokon vesznek részt, amelyek gerince az életmódváltásra való felkészítő oktatás. Az új életmódot a közösségben maguk gyakorolják.

Az intézmény felállítása és működtetése a városi közösség érdeke, ezért forrása közösségi pénz.

C.2.2. Közösségi bentlakásos kertgazdaság

A közösségi bentlakásos kertgazdaság a következő minőségi lépcsője a felfelé jutásnak. Értelmszerűen ide kerülhetnek ki azok, akik sikeresen sajátították el a bentlakásos közösségi otthon életmód ismereteit, és mindazok, akik ezen a lépcsőn állnak élethelyzetükből adódóan, pl. hajléktalanná válnak, valamilyen ok miatt.

A bentlakásos kertgazdaság hajlékot, szobát és közösségi tereket, szak- és életmódismereteket és munkaeszközöket nyújt közösségi pénzből. Ugyanakkor a közösség önellátó. Az önellátás forrása az általa megtermelt és saját használatra elfogyasztott élelem, illetve a főleg eladásából származó bevétel. Szigorú protokoll szerint működik, részben közösségi forrásokból. A bekerülés feltétele a közösség szabályainak elfogadása. A kertgazdaság a lakótereket, közösségi és munkatereket jelentő udvarházból, és lakónként legalább 500 négyzetméter kertből áll. A tanulás és kertművelés közösségi, szerves módon történik. A gazdaságból organikus termékek kerülnek ki, amelynek a piacát a város intézményeinek ellátása jelenti. Ez egy közvetlen marketing, amelyben kölcsönös előnyök jelennek meg, a kereskedelem kiiktatása révén a haszon megfizethető, egyik oldalon több bevétel, a másikon több kiadás megtakarítás. Fontos, hogy a közösségi kertgazdaság és az általa ellátott intézmény közösségi kapcsolatba kerüljön egymással. Ez lesz a bizalom forrása: az intézmények dolgozói láthatják, hogy mi és honnan kerül az asztalukra, a látogatások során lehetőség nyílik az emberi kapcsolatok, az empátia és szimpátia bővítésére. Ez pedig segít megszüntetni az elszigeteltséget, segít abban, hogy valaki hasznosnak érezze magát, és reményt kapjon.

C.2.3. Közösségi kertgazdaság

A közösségi kertgazdaság a gazdaságot kiszolgáló gazdasági épületből áll. Nincs bentlakás, csupán egy-két gondnok biztosítja a hely biztonságát, és felügyeletét. Ide azok kerülhetnek, akik aláírásukkal vállalják a kertgazdaság szabályzatának betartását. Átjárható a bentlakásos kertgazdaság felől, amennyiben onnan valaki képes önálló egzisztenciára szert tenni. Olyan főleg kis jövedelmű, önálló otthonnal rendelkező emberek kaphatnak itt lehetőséget, akik szeretnének megismerkedni a fenntarthatóságnak megfelelő olcsó életmóddal, megszerezni annak ismereteit és önellátóvá válni. Hasonlóan a bentlakásos kertgazdasághoz a város itt is biztosítja az intézményeken keresztül a piacot. Az előnyök itt is hasonlóak az előzőhöz.

C.2.4. Mentorált közösségi vállalkozás – lehetőség az önállóságra

A szegények közül nagyon sokan nem rendelkeznek a munkavállaláshoz, a vállalkozáshoz való feltételekkel. Sem az ehhez szükséges információ, sem szakmai ismeret, sem az elinduláshoz szükséges források, eszközök, vagy piac nem áll rendelkezésre. Emellett sokan vannak olyanok, akik szakmával rendelkeznek, elveszítik munkájukat, de nincs lehetőségük arra, hogy saját vállalkozásba kezdjenek.

A mentorált közösségi vállalkozás segítséget nyújt a vállalkozás beindításában. Létrehozza a vállalkozás feltételeit: eszközök, erőforrások, hely a tevékenység végzéséhez, ismeretek átadása, piachoz való hozzáférés biztosítása. A jelentkezők szerződést kötnek a vállalkozás működtetésére, használatba veszik a kialakított feltételeket. A megbízó közben folyamatosan mentorálja a megbízottat. Azt várja el, hogy bizonyos idő után a megbízott segítség nélkül tudja működtetni a vállalkozást, és hasznot termeljen, a haszonból pedig visszafizesse a vállalkozásba befektetett költségeket. A szerződés teljesítésének hiányában a megbízó felmondja a szerződést, és mással köt szerződést, hasonló igényekkel.

Több lehetőség kínálkozik ilyen vállalkozások kialakítására és mentorálására. Forrása lehet közösségi pénz, de tehetős, működő vállalkozások is nyújthatnak segítséget társadalmi felelősségvállalási (CSR) programjaik keretében. A feleslegessé vált hulladék számos lehetőséget kínál, amely nemcsak társadalmilag jelent hasznosságot, de a környezet szempontjából is. Pl. italos fémdobozok kiváló hasznosítási lehetősége a „sör-kollektorok” készítése, amelyek a napkollektorok olcsó és hatékony változatai. Akármelyik mentorálási formát is alkalmazzuk a legfontosabb a piac biztosítása a város közössége által. Az így működő vállalkozások számára a város a zöld beszerzések szabályozásával nyújthat előnyöket. A versenyképes ár miatt pedig ugyancsak a közvetlen értékesítési formákat lehet ajánlani.

C.3. A vidék újraéledése, a város-vidék szerves kapcsolatának helyreállítása

Nem jó az a városnak, ha lakossága a vidéken elszegényedett, reményt veszített emberekből töltődik fel, akik a város peremén, a város hulladékaira alapozzák megélhetésüket. Az sem jó a város lakóinak, ha élelmiszerük nem a saját környezetükből kerül ki, nem friss, hanem tartósított élelmiszer. Az sem jó a városnak, ha az elszegényedett lakosság nem képes a városi piac nyújtotta szolgáltatásokat és árukat megvásárolni.

Ezért nemcsak a város határain belül, hanem a város és vidéke vonatkozásában kell gondolkodni. Ezt indokolja az ökológiai lábnyom koncepció is, hiszen a város lakói összességében egy akkora területért felelősek, amekkora az életfeltételeik kielégítéséhez szükséges. Ez az a területi kiterjedés, ami ahhoz kell, hogy megtermeljük élelmiszereinket, a fát, vagy kiépítsük infrastruktúránkat, és amely elnyeli azokat a hulladékokat, amelyeket javaink előállításánál bocsátunk ki. Jelenleg ezek a terek sokszor nagyon távolra esnek tőlünk, pl. fosszilis energiaforrásainkat nagyobb részt távoli országokból szerezünk be, mivel saját készleteink csekélyek. De nemcsak olyan forrásokat szerzünk be kívülről, amelyek nem állnak rendelkezésünkre, hanem olyanokat is, amelyekkel helyben is rendelkezünk. Gazdaági, társadalmi és környezeti érdekeink is egybe esnek abba a tekintetbe, hogy a lehető legközelebbi helyről szerezzük be mindazt, ami életünkhöz szükséges. Ha ez így lesz, akkor a helyi embereknek adunk munkát és jövedelmet, gazdagítjuk társadalmunkat, és érdekeltté válunk saját környezeti értékeink fenntartásában.

A vidéknek ugyanúgy olcsó hitelre, ismeretekre, információkra, piacra, erőforrásokra van szüksége, mint a városnak. Ezért a közösségi gazdaság rendszerébe önkéntes alapon be kell kapcsolni az erre vállalkozó településeket. A város akkor segíthet a legtöbbet önmagán és

környezetén, ha a közvetlen környezetének termékeit fogyasztja. Az olcsó, versenyképes ár érdekében széles körben kell élni a közvetlen értékesítés rendszerével. A magas minőséget pedig a közösségi gazdaság feltételeként működtetett minősítő rendszerrel kell biztosítani.

A közvetlen értékesítés érdekében ki kell alakítani a valós és virtuális piachelyeket, elosztó rendszereket kell működtetni. Nagy hangsúlyt kell fektetni a termelők és fogyasztók közvetlen kapcsolatainak kiépítésre, a fogyasztók részvételére a termelésben, feldolgozásban, hiszen ez növelheti a bizalmat, másrészt ez lehet a legjobb minőségbiztosítás. A legnagyobb eredmény pedig az emberi kapcsolatok épülése lesz!

A Stratégia társadalmasítása során a legnagyobb érdeklődést a térségi közösségi gazdaság kialakítása vonzotta. Nagyon sok ma még elkülönült kezdeményezés van, személyek, családok, vagy kisebb közösségek, akik maguk próbálnak boldogulni. Vidékre költöznek, vagy város közeli tanyán kívánnak megélni a földből. Térségünkben kisebb-nagyobb települések is keresik a saját fejlődési útjukat, közösségek, önkormányzatok kívánják kezükbe venni sorsukat. A legtöbb kezdeményezés keresi a szerves gazdálkodás és a tisztas megélhetés útját, és számít a helyi fogyasztók szolidaritására. Ám a helyi kezdeményezések akármilyen nemesek is, ha nem fognak össze másokkal, akkor nehézségekre vannak ítélve. A Fenntartható Fejlődési Stratégia ehhez az együttműködéshez kínál szervezeti keretet, és a közösségi gazdaság eszköztárát. Miskolc város, mint a térség meghatározó szereplője felelősséget visel a térségi összefogás megvalósulásáért!

IX. A KÖRNYEZET TERHELÉSEINEK A CSÖKKENTÉSE

A városnak van környezetvédelmi és éghajlatvédelmi programja azonban nem volt valódi szándéka és lehetősége azok megvalósítására. Azt reméljük, ha összekötjük a környezeti kérdéseket a társadalmiakkal és a gazdaságiakkal, akkor nagyobb lesz a hajlandóság az előremozdulásra.

A felvázolt stratégia a közösségi gazdaság számára felállított fenntarthatósági követelményeken, a minősítő rendszeren keresztül kívánja elérni, hogy a gazdaság ne hulladékokat, hanem tartós fogyasztási cikkeket termeljen. Másrészt a felállításra kerülő intézményrendszerek eleve sugallják a helyes környezeti szemléletet és magatartást. Mindezek további megerősítése érdekében szükségesek olyan programok, amelyek kovászai lehetnek a helyes környezeti tudat alakításának.

A fenntarthatósági szemlélet és tudatosság javítása

- A város összes intézményét – városháza, iskolák, kórházak, stb. – a fenntarthatósági szempontok figyelembevételével kell kialakítani, vagy ha már működő intézmény, akkor átalakítani és üzemeltetni, hogy az intézmények pusztán létezése is megerősítse a helyes fenntarthatósági szemléletet és magatartást mind az ott dolgozók, mind az azt használók számára.
- Intézménytípusonként ki kell dolgozni a kialakítás és működés fenntarthatósági szempontjait. Ehhez útmutatót adhat az öko-iskolák, vagy zöld irodák (környezeti tanácsadó irodák, www.kothalo.hu) országosan működő rendszere. A felújítások során érvényesíteni kell a szempontokat. Tíz év alatt el kellene érni, hogy minden intézmény megfeleljen az elvárásoknak.
- A fizikális kialakítás szabályozásán túl az intézmények működését környezeti

teljesítmény-minősítő rendszerrel szükséges értékelni, és ennek ösztönzésére premizálási rendszert kell kialakítani és működtetni.

- A város háztartásai és vállalkozásai számára is fel kell ajánlani a fenntarthatóságra való törekvés elismerését. Javasolt a karbonkalkulátor önkéntes alapon történő használata, ami a háztartások és vállalkozások energiafogyasztásának követését szolgálja. A legjobb teljesítmények jutalmazása ösztönözné a részvételt, a tudatosság fejlődését.
- Szükséges bevezetni a város összes intézménye számára a zöld beszerzést, ami biztosíthatja, hogy környezetbarát, helyi termékek hasznosulnak az intézményekben. Ennek érdekében ki kell dolgozni a zöld beszerzés feltételeit.
- Gondot kell arra fordítani arra, hogy a város lakói, intézményeinek dolgozói számára elérhető legyenek a mindennapi élet fenntarthatóságát szolgáló életviteli ismeretei. Korosztályi és műveltségi szintekre, sőt egyes foglalkozásokra lebontva szükséges ezek megfogalmazása és az ismeretek terjesztése. A terjesztésbe be kell vonni a városban működő médiát, azokat a közszolgáltatókat, akik kapcsolatban állnak a fogyasztókkal. Az iskolákban az osztályfőnöki órák során kell ezeket az ismereteket beépíteni az iskolai oktatásba.
- A városban gondoskodni kell több olyan bemutató- és szolgáltató hely (forrásközpontok, látogató központok) létrehozásáról, ahol a fenntartható fejlődés napi gyakorlatának ismeretei szerves tanulással elsajátíthatók. Ezeket célszerű meglévő intézményekhez, pl. iskolákhoz kapcsoltnak létrehozni. A bemutatóhely a lakosság egésze számára nyújtana szolgáltatásokat, megismertetné a takarékos, környezettudatos magatartást, az ahhoz szükséges felszereltséget, az önellátás, közösségi gondoskodás lehetőségeit.
- Fontos a példamutatás, a pozitív példák megerősítése és terjesztése. Különösen fontos a döntéshozók, az intézményi vezetők, a közéleti szereplők példamutató viselkedése. Ezért a városi közszférában olyan intézményes megoldások javasoltak, amelyek jó példát szolgáltatnak a város polgárainak. Pl. a városi intézmények vezetői, munkatársai a közösségi közlekedés eszközeit használják, tele autó programot működtessenek, felszámolják az intézmények gépkocsi állományát, az összes intézmény nélkülözhetetlen igényeit egy közös helyről szolgálják ki, élen járnak az önkéntes munkában.

X. A STRATÉGIA MEGVALÓSÍTÁSA

A megfogalmazott stratégia új szempontokat, új intézményes lehetőségeket vet fel. Korai ezeket első olvasásra elvetni, vagy megvalósítani. Az elemzések és javaslatok alapos kibeszélésére, további megfontolására, szükség esetén módosítására van, lehet szükség. A stratégia jelen állapotában egy folyamatot kíván elindítani: napirendre venni a város politikai-, és közéletében a fenntarthatóságot; bevinni az emberek hétköznapjaiba; felébreszteni az együttműködés készségét és megmutatni annak örömét, eredményeit. Ezek nélkül ez a dokumentum is papírhulladék.